

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ МАЖЛИСИ

тирок этди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов маъруза қилди.

Давлатимиз раҳбари ўз маърузасида мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотлар жараёнини жиддий таҳлил қилар экан, бу борада қўлга киритилаётган ютуқларга ва йўл қўйилаётган камчилик ҳамда нуқсонларга алоҳида тўхталиб ўтди.

Таъкидланганидек, иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислоҳотларни чуқурлаштириш бўйича иккинчи чақириқ Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида белгилаб берилган устувор йўналишлар 2000 йилда изчиллик билан амалга оширилди. Иқтисодиётда барқарорлик ва ривожланиш таъминланиб, ялпи ички маҳсулот ўсиши 4 фоизни ташкил этди.

(Давоми 2-бетда)

Суратларда: йиғилиш пайти. М.Амин, Д.Юсупов (ЎЗА) олган суратлар

16 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ҳамда 2001 йилда иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган мажлиси бўлиб ўтди.

Унда Олий Мажлис раиси, Бош вазир, Президентнинг Давлат маслаҳатчилари, Олий Мажлис раисининг ва Бош вазирнинг ўринбосарлари, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси ва Вазирлар Кенгаши раислари, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари, вазирликлар, идоралар, қўмита ва уюшмалар раҳбарлари иш-

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

ОҚСАРОЙДА ҚАБУЛ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов 14 февраль куни Оқсаройда АҚШнинг "Ньюмонт майнинг" компанияси бошқаруви раиси Рональд Кэмбри ҳамда мазкур компаниянинг президенти ва бош ижрочи директори Уэйн Мэрдини қабул қилди.

ҚЎМИТА ЙИҒИЛИШИ

Олий Мажлис Ёшлар ишлари қўмитасининг навбатдаги йиғилишида "Ёшларга оид давлат сиёсатининг асослари тўғрисида"ги Қонуннинг Наманган вилоятида ижроси ҳақидаги масала кўриб чиқилди.

ИСТИҚЛОЛ БАЙРАМИГА ТУҲФА

Тошкент метросининг учинчи—"Юнусобод" йўналиши биринчи навбати қурилиши тугалланиб, фойдаланишга топширилишига озгина фурсат қолди. "Тошметроқурувчи" қурилиш бирлашмасининг хабарига кўра, 6 та бекатни бирлаштирувчи 7,5 километрлик ерости қурилиш майдонларида иш мустақиллигимизнинг 10 йиллиги арафасида ниҳоясига етади.

«МИЛЛИЙ
ИСТИҚЛОЛ ҲОЯСИ
ВА МАЪНАВИЯТ
АСОСЛАРИ» ФАНИ
БЎЙИЧА МЕТОДИК
ТАВСИЯЛАР
3—11-бетлар

ИЛК
СОВРИНДОРЛАР
13-бет

ИНГЛИЗ ТИЛИНИ
ЎРГАНУВЧИЛАР
УЧУН БИРИНЧИ
САБОҚ
АЛИФБОДАН
БОШЛАНАДИ
14-бет

ФАРАНГ ҚОМУСИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАЪРИФИ

Францияда "Кичик Ларусс қомуси" номли китоб нашрдан чиқди. "2001 йил. Асрнинг биринчи китоби" рукни остида чоп қилинган бу қомус асримиз бошида француз маданият ҳаётидаги муҳим воқеа бўлди.

Китобда Ўзбекистон ва ўзбеклар ҳаётига бағишланган мақолалар ҳам бор, деди Самарқанд давлат чет тиллари институти француз факультетининг декани, профессор М.Холбеков. — Хусусан, ўтган йиллар давомида Ўзбекистон-Франция муносабатлари илм-фан, адабиёт ва санъат ҳамда таълим соҳасида кенг ривожланди. Бунга Францияда Амир Темур ва темурийлар даври тарихини ўрганишга бағишланган халқаро илмий анжуман бўлиб ўтгани, ҳазрат Навоий, Машраб, Бобур асарларининг француз тилида чоп этилиши, ўзбек мусиқа ва тасвирий санъатининг намойиш этилиши, ўзбе-

кистонлик ёшларнинг Франция университетларида таълим олаётгани ёрқин мисол бўла олади.

Француз қомусчилигига XIX асрда яшаб ўтган машҳур олим Пийер Ларусс асос солган бўлиб, илк дафъа унинг ўн беш жилдлик китоби 1866-1876 йиллар орасида "Ларусс. XIX аср катта қомусий лугати" номи билан нашр қилингандир. Ларусс туркумидаги бундай қомуслар Францияда XIX асрдан нашр қилиб келинади. Ўтган икки аср давомида қомус бир неча бор қайта чоп этилди. "Кичик Ларусс қомуси"нинг навбатдаги янги наشري — XXI аср бўсағасида Франция ва жаҳон тарихи, илм-фани, адабиёт ва санъати ҳамда тилшунослиги ҳақида француззабон ўқувчиларга кенг маълумот берувчи манбаа сифатида муҳим аҳамият касб этади.

(Давоми 2-бетда)

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ МАЖЛИСИ

(Боши 1-бетда)

Саноат, истеъмол моллари ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш кўпайди, чакана товар айланиши, аҳолига пуллик хизмат кўрсатиш ҳажмлари сезиларли даражада ортди. Шунингдек, иқтисодиёт ривожининг асосий белгиларидан бири — экспортнинг ўсишига эришилди. 2000 йилда қабул қилинган сармоявий лойиҳа деярли тўла бажарилди. Иқтисодиётга 810 миллион АҚШ доллари миқдорда сармоя киритилди. Жалб этилган жами сармоянинг 55 фоиздан ортиғи ишлаб чиқариш тармоқларини ривожлантиришга йўналтирилди.

Давлатимиз раҳбари ўз маърузасида юқоридаги ютуқларни санаб ўтар экан, экспортни кўпайтириш ва халқаро бозорга чиқишда йўл қўйилаётган камчиликларни танқид қилди. Чунончи, талай корхоналар ўз маҳсулотини экспорт қилиш бўйича белгиланган режаларни бажармади.

Экспортнинг кўпайишидан иқтисодиётимизга нақадар фойда келишини кўпчилик яхши билади. Шундай экан, нега бу борада белгиланган вазифаларни амалга оширишда сусткашликларга йўл қўйилапти? Бунинг асосий сабабларидан бири — корхона раҳбарларида ташаббус етишмаётганлиги, уларнинг узоқни кўриб иш тутишдан йироқлиги.

Мажлисида маҳаллий хомашёдан импорт ўрнини босувчи маҳсулотлар ва бутловчи буюмлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича қабул қилинган дастурни амалга ошириш суръати суст бораётгани ҳам танқид қилинди. Ислон Каримов хорижий ҳамкорлар

билан қўшма корхона ташкил этилаётганда бутловчи қисмларнинг асосий қисмини ўзимизда ишлаб чиқаришга эътибор қаратиш зарурлигини уқтирди. Бу қўшимча ишчи ўринлари яратишдан ташқари, валютани тежаш, четга қарамликдан қутулиш имконини беради.

Қишлоқ жойларида хорижий сармоя асосида маҳаллий хомашё билан ишлайдиган корхоналар қуришни кўпайтириш лозим, деди Президент. Чунки бу борадаги ишларни қониқарли деб бўлмайди. Хусусан, ўтган йили ташкил этилган 152 та қўшма корхонанинг деярли ярми Тошкент шаҳри ҳиссасига тўғри келади.

Қишлоқ хўжалиги мамлакатимиз иқтисодиётида муҳим ўрин тутди. Шу сабабли ҳукумат ернинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга жиддий ёндашувни талаб қилиб келади. Ислон Каримов қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, вилоят ва туманлар ҳокимликлари, хўжаликлар бу соҳага етарли эътибор қаратмаётганини танқид қилди. Ҳолбуки, айни пайтда мамлакатимизда суғориладиган ерларнинг 50 фоизининг мелиоратив аҳволи яхшиланишга муҳтож. Бу эса яқин йиллар давомида соҳага эътибор қаратилмаса, келажакда унумдор ерларнинг кескин камайиб кетишига олиб келади. Шу боис Президент ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш борасида 2010 йилгача мўлжалланган дастур ишлаб чиқиш борасида кўрсатма берди.

Ўтган йили пахтачилик бўйича режаларни бажаришнинг аҳволи қандай бўлгани кўпчиликка маълум. Ислон Каримов жорий йилда бу борада камчиликларга йўл қўйиб бўлмаслигини уқтирди. Президентимиз, айниқса, уруғ танлашга жиддий эътибор қаратиш лозимлигини айтди. Зеро, сифатли

тола яхши уруғдан олинади. Тола сифати яхши бўлмаган пахта эса жаҳон бозорида харидоригир эмас. Агар Ўзбекистонда етиштириладиган пахта ҳажмига нисбатан олиб қаралса, бу борадаги эътиборсизлик бизни жуда катта миқдордаги хорижий валютадан маҳрум қилади.

— Биз замонавий коллежлар, лицейлар қўряпмиз, — деди давлатимиз раҳбари маърузасида. — Бироқ бу ўқув даргоҳларида болаларимизга кимлар таълим беришини ҳам ўйлаб кўришимиз керак. Шу сабабли уларга малакали, билимли ўқитувчиларни жалб этишга эътибор бериш зарур. Ҳокимлар ўз ҳудудларидаги барча ўқув даргоҳларининг аҳволидан доимий равишда хабардор бўлиб туриши лозим.

Президент таълим тизимидаги ислохотларга хорижий сармоя жалб этишни кучайтириш кераклигини уқтирди. Қисқа муддатли эмас, балки камида 7-10 йилга мўлжалланган кредитлар олишга ҳаракат қилиш керак. Бундай маблағлар ўзини оқлайди, деди давлатимиз раҳбари.

Мажлисида Бош вазир ўринбосари, агросаноат мажмуи раҳбари Т.Холтоев, Қашқадарё вилояти ҳокими Б.Ҳамидов, Наманган вилояти ҳокими Т.Жабборов, Хоразм вилояти ҳокими И.Бобононов ва бошқалар сўзга чиқиб, жойларда ислохотларни чуқурлаштириш борасида амалга оширилаётган ишлар ва мавжуд муаммолар хусусида сўзладилар.

Мажлисида муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Оксана ЗАДУНАЙСКАЯ,
Анвар КАРИМОВ,
ЎЗА мухбирлари

ФАРАНГ ҚОМУСИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАЪРИФИ

(Боши 1-бетда)

Қомусни очарканмиз, унинг биринчи саҳифасида ер юзидagi бир юз тўқсон уч мамлакатнинг байроқлари тасвирига кўзимиз тушади. Улар орасида мустақил Ўзбекистон байроғи туширилган рангли суратнинг ҳам ўрин олгани кишини қувонтиради, албатта.

Масалан, қомуснинг 1572-саҳифасида берилган “Ўзбекистон” мақоласида Ватанимиз “Марказий Осиёда жойлашган давлат. Асосан ўзбеклар яшайди. Пойтахти Тошкент шаҳри. Давлат тили ўзбек тили. Пул бирлиги — ўзбек сўми. 1991 йилда мустақил деб эълон қилинган”, деб таъриф этилгандир. Мақолада Ўзбекистоннинг географик ўрни, давлат тузими, тарихи, аҳолиси ва тили ҳақида ҳам маълумот бериб ўтилган. Шунингдек, Ўзбекистон харитасининг рангли тасвири ҳам саҳифага туширилган. Қомусда Тошкент, Бухоро, Хоразм, Қорақалпоғистон

ҳақида ҳикоя қилувчи мақолалар бор. Бу мақолаларга Бухородаги Исмоил Самоний мақбараси ва Самарқанддаги Улуғбек ҳамда Шердор мадрасаларининг фотосуратлари илова тариқасида келтирилган.

Ларусс қомусидан Амир Темури, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Муҳаммад ал-Хоразмий каби алломаларга бағишланган мақолалар ҳам ўрин олган. Ибн Синонинг “Тиб қонунлари” асари то XVIII асрга қадар жаҳон тиббиётида асосий дастуриламал бўлгани, ал-Хоразмийнинг “Алжабр” рисола-си дунё илмида “алгебра” фанига асос солгани таъриф қилинган.

Хулоса қилиб айтганда, Францияда чоп этилган “Кичик Ларусс қомуси” жаҳон халқлари ҳаёти, тарихи, маданияти, адабиёти ва тиллари ҳақида кенг билим берувчи манбаа сифатида катта аҳамиятга моликдир.

Самарқанд вилояти,
“Туркистон-пресс”

АВЛОДЛИК ВА ВОРИСЛИК ҲИССИ

Яқинда Наманган вилояти Давлатобод туманидаги 49-ўрта мактабда улуғ мутафаккир, шоир, олим ва давлат арбоби Алишер Навоий таваллудининг 560 йиллик юбилейига бағишлаб, юқори синф ўқувчилари иштирокига навоийхонлик кечаси ўтказилди.

Кечани мактабнинг она тили ва адабиёт муаллима-си Насибахон Эргашева ҳамда инглиз тили ўқитувчиси, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси Гулнорахон Абдуллаевалар ўқувчилар билан ҳамкорликда ташкил этишди.

Мактабнинг тадбирлар зали чиройли қилиб безатилган. Бу ерда синфларнинг буюк мутафаккир ижодига бағишланган деворий газеталари, шоир асарларига оид ўқувчилар қўли билан чизилган суратлар, Навоий яшган даврга хос бўлган турли-туман буюмлар шунингдек, улуғ мутафаккирнинг турли йилларда ёзган шеърлари ва ғазаллари, рубоий ва қитъалари ҳамда ҳикматли сўзларидан ўқилган намуналар барчага манзур бўлди.

Нуруллоҳ ЗАЙНИДДИНОВ

Республикамиз миқёсида ўтказилган «Йил мактаби — 2000» кўрик-танловида иккинчи ўринни эгаллаган пойтахтдаги 110-мактабда таълим мазмунига алоҳида эътибор қаратилаяпти. Айниқса, бошланғич синфларда ўқитувчи ва ўқувчи муносабатлари ибратли ташкил этилаётгани боис, мактаб жамоаси кейинги йилларда таз-тез тилга олинмоқда.

Суратда: 20 йилдан буён бошланғич синфларга сабоқ бериб келаётган Мавлуда Холхўжаева дарсидан лавҳа акс этган.

Бурҳон РИЗО олган суратлар.

«МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ ВА МАЪНАВИЯТ АСОСЛАРИ» ФАНИ БЎЙИЧА МЕТОДИК ТАВСИЯЛАР

Ҳурматли устозлар!

Сиз бугундан бошлаб янги фанни ўқитишга киришдингиз. Истиқлол йилларида шаклланган бу фан “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” деб аталади.

Миллий истиқлол ғоясининг ҳаётимиз учун зарурлиги Президентимиз Ислам Каримовнинг қуйидаги сўзларида аниқ ифода этилган: **“Ҳар қандай инсон, табиийки, мурод-мақсадсиз яшай олмайди. Бинобарин, токи ҳаёт мавжуд экан, мамлакатлар, давлатлар ва уларнинг манфаатлари бор экан, улар ўз тараққиёт йўлини, эртанги кун уфқларини ўзининг миллий ғояси, миллий мафкураси орқали белгилаб олишга интилади”**.

Маънавиятнинг моҳияти ва вазифаси эса Юртбошимизнинг **“Маънавият — инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир. У йўқ жойда ҳеч қачон бахт-саодат бўлмайди”** де-

ган таърифида ўз ифодасини топган.

“Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фанининг предмети мустақил тараққиёт жараёнида инсоннинг эътиқоди, дунёқараши, тафаккури, характери ва фазилатларини шакллантирадиган, уларга таъсир этадиган маънавий-мафкуравий асосларни ўрганишдан иборат.

Миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойиллари, мустақиллик йилларида тўпланган билим ва тажрибамиз, халқимизнинг бой маънавияти, миллий ва умумбашарий қадриятлар, замонавий тараққиёт ютуқлари ана шу маънавий-мафкуравий асосларни ташкил этади.

Миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойиллари деганда, биз мустақиллик йилларида Президентимиз Ислам Каримов бошчилигида янги мафкура ни шакллантириш борасида олиб борилган изланишлар натижасида юзага келган асосий ғоялар ва фикрлар мажмуини тушунамиз. Улар Президентимиз асарлари

асосидан ёзилган “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” рисоласида ўз аксини топган. “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фанини ўрганишда бу рисола асосий методологик манба бўлиб хизмат қилади.

“Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фанининг асосий мақсади ғоя, ғояларнинг турлари, мафкура, миллий истиқлол ғоясининг асосий тамойиллари, олижаноб фазилатлар, оила, мактаб тарбияси, комиллик билан боғлиқ тушунча ва тасаввурларни шакллантиришга қаратилган. Унинг асосий вазифаси эса маънавият, ғоя ва мафкура ҳақидаги тушунчаларни, миллий истиқлол ғояси асосий тамойилларини таърифий йўллар билан сингдириш, юксак фазилатларни, эътиқод, дунёқараш ва мафкуравий иммунитет асосларини, мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, ёш авлод қалбида бўшлиқ вужудга келишига йўл қўймасликдан иборатдир.

VII синф

«Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари» фанининг дастлабки мавзуси, “Ғоя нима?” деб аталади. Унда даставвал қуйидаги таърифлар тушунтирилади ва ёдлашга топширилади.

Ғоя инсон тафаккури маҳсулидир.

Ғоя — муайян фикрдир.

Лекин ғоя билан фикр бир-биридан фарқ қилади. Фикр шахсий муносабатни ифодалайди. Ғоя эса ижтимоий мақсадни акс эттиради.

Ижтимоий мақсад кўпчилик, яъни жамоатчиликнинг орзу-интилишларини ифода этади.

Шахсий фикрнинг ижтимоий мақсадга айланишида ҳаёт, воқеалик муҳим ўрин тутди. Масалан, мустақиллик ғояси аввало ота-боболаримиз қалбидаги буюк орзу, армон бўлган. Халқимизнинг озодликка бўлган интилиши, мустамлакачилик даврида олган ҳаётий сабоқлари боис у ягона олий мақсадга айланган. Бу олий мақсадни халқимиз 1991 йил 31 августда Президент Ислам Каримов бошчилигида амалга оширди ва мустақил Ўзбекистон давлати вужудга келди.

Шу билан бирга, инсоннинг ҳамма ўйлаган фикрлари ҳам ижтимоий ғоя бўлмайди. Чунки уларнинг барчаси ҳам кўпчиликнинг мақсадини акс эттирмайди, ўзига хос тизим ҳосил қилмайди. Масалан, “Мен уй қурмоқчиман” деган фикр ғоя бўлмайди. Чунки у бир кишининг мақсадини ифода этади, холос. “Маҳалламизда янги мактаб қурмоқчимиз” деган фикр эса “Мен уй қурмоқчиман” деган фикрга нисбатан ижтимоий аҳамиятга эга. Шунинг учун у мана шу маҳалла одамлари учун ғоя ҳисобланади. Лекин у одамларнинг маиший маънодаги, яъни оддий турмушга доир мақсад ва манфаатларини акс эттиради, барчасини шу ният атрофида бирлаштиради.

“Биз озод ва обод Ватан қурмоқчимиз” деган фикр эса умуммиллий миқёсдаги ижтимоий мақсад ва манфаатларни акс эттиради. Яъни унда мамлакатимиз ҳудудида яшаётган бутун бир халқнинг мақсад ва манфаатлари ифодаланган. Ватаннинг гуллаб-яшнашидан ҳамма манфаатдор. Шунинг учун бу — умуммиллий ғоядир.

Ватан озодлиги ва мустақиллиги ғояси Спетаменни Македони-

ялик Александрга, буюк саркарда Жалолиддин Мангубердини эса Чингизхон қўшинига қарши жангга сафарбар этган. Кучли ва марказлашган давлат барпо этиш ғояси Соҳибқирон бобомиз Амир Темурни улкан бунёдкорлик ишларига ундаган.

Ғоя ҳақидаги мана шу тасаввурлар асосида тарихдан, бугунги ҳаётимиздан ҳам мисоллар келтирилиши мумкин. Ғоя “манфаат” тушунчаси билан ҳам боғлиқ бўлгани учун у ҳақда маълумот берилди.

Манфаат деб, анланган эҳтиёжга айтилади.

Ғоя, мақсад ва манфаат тушунчаларининг ўзаро боғлиқлигини қуйидаги мисоллар асосида тушунтириб бериш мумкин.

Масалан, юртимизда тинчлик бўлишидан ҳамма манфаатдор, деб кўп гапирамыз. Чунки тинчлик бўлса, болалар ота-онасининг бағрида соғлом ўсади, ўқийди. Демак, тинчлик — ҳамманинг кундалик эҳтиёжига жавоб берадиган улуг неъмат. Шу билан бирга, ҳар қандай ота-она ўз боласини соғлом ва баркамол қилиб тарбиялашни асосий мақсад деб билади. Чунки болалари соғлом ва баркамол бўлиб вояга етсагина улар кексайганда тинч-осойишта умр кечиради — ҳаётий манфаатлари таъминланади.

Манфаатлар мақсад билан мана шундай уйғунлашиб кетган тақдирда ғояга айланади. Яъни, ҳамма ота-оналар, барча юртдошларимизнинг ўз уйи, оиласининг тинч, болалари соғ-омон бўлишидан манфаатдорлиги туфайли Ватанимизда юрт тинчлиги ғояси шаклланди ва асосий ғояларимиздан бирига айланди.

Истиқлолнинг бошқа ғоялари ҳам мақсад ва манфаатларнинг ана шундай боғлиқлиги асосида вужудга келган.

Масалан, озод ва обод Ватан барпо этиш ғояси замирида халқимизнинг тараққий этиш, ривожланган мамлакатлар халқлари каби фаровон яшаш каби манфаатлари акс этган.

Биринчи мавзунинг ўзининг мустақил мисолларини билан, савол ва топшириқлар билан мустаҳкамлаганингиздан сўнг кейинги мавзунинг тушунтиришга ўтилади. Мисоллар топшида Президент Ислам Каримов асарларидан, тарихий китоблардан, кундалик матбуот материалларидан унумли фойдаланилади.

Иккинчи мавзу “Ғоянинг асосий хусусиятлари ва турлари” деб аталади. Унда дастлаб қуйидагилар тушунтирилади.

(Давоми 4-бетда)

(Давоми. Боши 3-бетда)

Ғояда тизимлилик хусусияти бор. Яъни у ўзаро муштарак бўлган фикрлар, тушунча ва тамойилларни бир тартибда, кетма-кетликда бирлаштириб туради. Масалан, мустақиллик ғояси ўз атрофида яна бир қанча ғоя, тушунча ва тамойилларни бирлаштиради. Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги Миллий давлатчилик, миллий қадриятлар, демократик жамият каби ғоя ва тушунчалар шулар жумласидандир. Шунинг учун ғоя, ижтимоий заруратга айланганда, бирор бир жамоа, халқ ва миллатни бирлаштиради, уюштиради, ўз тизимидаги ғояларнинг амалга ошиши учун замин бўлади.

Кейин ғояларнинг қуйидаги асосий хусусиятлари тушунтирилади ва ёдлашга топширилади: **мақсад ва манфаатларни акс эттириш; ўзига хос тизим ҳосил қилиш; уюштириш, сафарбар этиш, яъни олға бошлаш.**

Шундан сўнг ғояларнинг турлари тушунтирилади.

Ғоялар кимнинг манфаатларини ва қандай мақсадларни акс эттиришига қараб, миллий, умумбашарий, бунёдкор ва вайронкор каби ғояларга бўлиниши мумкин. Масалан, қадимий Ипак йўлини тиклаш режаси умумбашарий ғоя.

Ғоя мавжудлик шаклига кўра, сиёсий, иқтисодий, диний, бадий, илмий, фалсафий ғояларга бўлиниши мумкин. Масалан, Ўзбекистон Президентининг Афғонистондаги можароларни тинч йўл билан ҳал этиш ҳақидаги таклифлари сиёсий ғоя; оламнинг яхлитлиги — фалсафий ғоя; одамнинг яратилгани — диний ғоя, халқ эртакларида эзгуликнинг ёвузлик устидан ғалаба қозониши — бадий ғоя ва ҳоказо.

Ғоялар кўпчиликнинг мақсад ва манфаатларини қанчалик тўғри акс эттиришига қараб, асл ва сохта бўлади. Масалан, большевикларнинг йўқсиллик асосида тенглик урнатиш ғояси сохта эди, чунки мулксизлик асосида фақат ҳаммани йўқсил ва камбағал, қул ва қарам қилиш мумкин. Большевиклар собиқ СССР ҳудудидаги халқларни шундай аҳволга солди ва буни ўзларича тенглик тантанаси деб атади.

Ҳамманинг қонун олдида тенглиги эса асл ғоядир. Чунки у халқнинг хоҳиш иродасини акс эттиради.

Шу билан ғоя ҳақидаги дастлабки маълумотлар тугайди. Шундан сўнг ана шу икки мавзунини ўқувчилар билан бирга яхшилаб такрорлаш зарур.

Учинчи мавзу “Мафкура нима?” деб аталади. Аввало, мафкура-

3

нинг таърифи тушунтирилади ва ёдлашга топширилади.

Мафкура — муайян ижтимоий гуруҳ, миллат, халқнинг мақсад ва муддаоларини ифода этадиган, уларни уюштириб, сафарбар қилиб, дунёқараш ва эътиқод асосларини шакллантирадиган ғоялар тизимидир.

Кейин, аввалги мавзулардан келиб чиққан ҳолда, агар ғоялар тизими тўла шаклланиб, такомилга етса, мафкурага айланиши мана бу мисол асосида тушунтирилади.

Миллий истиқлол ғояси ўз тизимига эга. Бу тизим асосида ўз навбатида янги мафкура — мустақиллик мафкураси шаклланмоқда.

Шундан сўнг қуйидагилар асосида ғоя ва мафкура ўртасидаги фарқ изоҳланади.

Ғоя муайян мақсад сари сафарбар этса, мафкура бу мақсадни эътиқодга айлантиради, ана шу эътиқод асосида янги дунёқарашни тарбиялайди. Шунинг учун мафкуравий тизим ғоявий тизимга нисбатан кенгроқдир. Ғояни амалга ошириш йўлида кўплаб ҳаётий муаммолар юзага чиқади. Уларга жавоб топиш, ҳал этиш жараёнида эса мафкура шаклланади. Шунинг учун ғоя ҳаётдаги ҳамма муаммо ва масалаларга жавоб бермаслиги мумкин. Лекин мафкура ҳаётий масалаларга ўзига хос тарзда ёндашади ва жавоб топади.

Шу боис мафкуранинг шаклланиши ғоянинг шаклланишига нисбатан узоқ давом этадиган мураккаб жараёндир. Масалан, бизнинг юртимизда миллий истиқлол ғояси шаклланган. Миллий истиқлол мафкураси эса шаклланиш жараёнини бошдан кечирмоқда.

Мафкура эътиқодни шакллантиришга хизмат қилиши таъкидланиб, қуйидагилар тушунтирилади.

Эътиқод муайян шаклдаги ишончдир.

Ҳақиқатнинг моҳияти мафкуралар орқали кучлироқ намоён бўлади. Чунки мафкуралар муайян ҳақиқатни бош мақсад қилиб олиб, унга ишонириш тизимини яратади. Масалан, Японияда тарқалган “АУМ Сенрикё” деган диний оқим вакиллари ҳар хил руҳий таъсир воситалари орқали турли мамлакатлардаги юзлаб ёш йигит-қизларни иродасидан, онгу-шууридан маҳрум қилиб, зомби — яъни манкуртга айлантириб қўйган.

Одамларнинг ҳақиқатга бўлган ишончини суниестемол қилиб, уларнинг мақсад ва манфаатларига мос ғоялар билан ниқобланиб, амалда уларнинг орзу-интилишларини ҳаққоний акс эттирмайдиган мафкуралар сохта мафкуралардир.

4

Сохта мафкуралар асосида шаклланидиган эътиқод сохта эътиқоддир.

Собиқ коммунистик мафкура завола топганидан кейин унга эътиқод қилиб яшаганларнинг аксарияти ҳақиқат деб ўйлаганлари аслида ёлғондан иборат бўлиб чиққанини тан олди. Чунки коммунистик мафкура сохта бўлгани учун, ҳақиқатнинг кучи билан эмас, турли хил ҳийла воситалари билан одамларни ўзига жалб этган, сохта эътиқодлар шаклланишига сабаб бўлган эди.

Соғлом мафкуралар одамларнинг ҳақиқат ҳақидаги тушунчаларини умумлаштириб, уларни асослашга хизмат қилади. Бунда улар тараққиёт натижаларига таянади, турмушдаги ҳар бир янгиликни ўзлаштириб, ундан озиқланади. Соғлом мафкура асосида шаклланган эътиқод ҳақиқий эътиқоддир. Имом Бухорийнинг илм йўлидаги эътиқоди, Нажмиддин Кубронинг ватанпарварлик эътиқоди, Алишер Навоийнинг инсонпарварлик эътиқоди ҳақиқий эътиқодга мисол бўла олади.

Тўртинчи мавзу “Тараққиёт ва мафкура” деб аталади. Бунда, аввало, қуйидаги таъриф тушунтирилиб, ёд олишга топширилади.

Миллий ғоя — инсон ва жамият ҳаётига маъно-мазмун бахш этадиган, уларни эзгу мақсад сари етаклайдиган, янги дунёқараш ва эътиқод асосларини шакллантирадиган фикрлар мажмуидир.

Дарс пайтида “миллий” деган сифатлашнинг маъносига алоҳида тўхталанади.

Замонавий нуқтаи назардан “Миллий” дегани фақат бир миллатга хос дегани эмас. “Миллий” сифатлаш ягона халқни ташкил этадиган бир мамлакат фуқароларига нисбатан ҳам ишлатилади.

Миллий ғоянинг халқлар, давлатлар тақдирига таъсирини қуйидагича тушунтириш мумкин.

Бирор бир халқнинг миллий ғояси, аввало, унинг ўз ҳаётини яхшилаш учун хизмат қилади. Масалан, японларнинг “япон руҳи” ғояси Иккинчи жаҳон урушидан кейин бу халқнинг қайтадан оёққа туриб олиши ва ривожланишига туртки бўлди. Шу билан бирга, японларнинг миллий ғояси дастлаб Шарқий Осиё, кейинроқ эса Жанубий Осиё мамлакатлари тараққиётига ҳам таъсир этди. Корея Республикаси, Хитой каби мамлакатлар Япония таърибасидан руҳланиб, ўз тараққиётида миллий анъаналарга катта эътибор бера бошлади.

Миллий ғоянинг йўқлиги ёки унинг кучсизлиги халқ ва жамият

5

ҳаёти учун зарарли эканини тушунтиришда қуйидаги мисолларни келтириш мумкин.

XII асрда Чингизхон юртимизга бостириб келганида ҳам, XIX асрнинг сўнгида чор Россияси тажовуз қилганида ҳам айрим ҳукмдорлар иродасизлик қилиб, халқни, ватанпарвар кучларни ягона ғоя атрофида бирлаштира олмади. Натижада халқимиз босқинчилар зулмига дучор бўлди.

Ғоя ва мафкуралар халқ иродасини, инсонпарварлик ва тараққиёт тамойилларини ўзида ифода этмаса, жамиятни таназзулга олиб бориши, инсоният бошига қанчадан-қанча қулфатлар келтириши мумкин.

Бунга мисол тарзида қуйидагиларни келтириш мумкин.

Бугунги мафкуралар одамларнинг онгидаги бўшлиқдан фойдаланиб, уларни ёлғон ваъдалар билан алдаб, жамиятда яккахукмрон бўлиб олишга интилади. Масалан, XX асрнинг 30-йилларида Италия ва Германияда фашизм ана шундай йўл билан ҳокимият тепасига келди. Бунинг натижасида дунё жаҳон урушини бошдан кечирди, миллионлаб одамлар қурбон бўлди, қанчадан-қанча қишлоқ ва шаҳарлар вайрон этилди.

Башарият тарихида тинчлик, дўстлик, тотувлик, ҳамкорлик, ўзаро маданий мулоқот тараққиёт учун хизмат қиладиган ғоялар бўлиб келган. Бугунги кунда бу ғояларни амалга оширишнинг турли воситалари шаклланган. Масалан, жаҳон миқёсидаги спорт мусобақалари, илмий-маданий анжуманлар, халқаро миқёсда амалга ошириладиган инсонпарварлик ва хайрия тadbирлари, тинчлик йўлидаги ҳамкорлик алоқалари шулар жумласидандир.

Президентимиз Ислам Каримов таъкидлаганидек, одамзотнинг қадим-қадимдан ғояга қарши ғоя, фикрга қарши фикр, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш тажрибаси, тарихнинг қонунияти бўлгани учун, бугунги тараққиёт даврида ҳам долзарб аҳамиятга эгадир. Дунёдаги тараққиётпарвар ва инсонпарвар кучлар буни чуқур англаб, янги асрда вайронкор мафкуралар ҳукмронлигига, жаҳолат ва ақидапарастликка йўл бермай, маърифий асосда бирлашиш йўлидан бормоқда.

Шу билан мафкура ҳақидаги дастлабки маълумотлар тугайди. Шунинг учун ана шу икки мавзунини ўқувчилар билан бирга яхшилаб такрорлаш керак.

Бешинчи мавзу “Жамият ривожини ва бунёдкор ғоялар” деб атала-

(Давоми 5-бетда)

6

(Давоми. Боши 3—4-бетда)

ди. Дарсни қуйидаги тартибда бошлаган маъқул.

Дунёда қадим-қадимдан яхшилик ва ёмонлик ўртасида кураш боради. Бу курашда бунёдкор ғоялар яхшилик келтирувчи, вайронкор ғоялар эса ёмонлик келтирувчи кучларнинг мафкураси ва қуроли бўлиб хизмат қилади.

Президентимиз Ислон Каримов инсоният тақдиридаги бундай зиддият сабабини атрофлича тушунтириб, “одамнинг қалбида иккита куч — бунёдкорлик ва вайронкорлик ҳамиша ўзаро курашади” дейдилар.

Шундан келиб чиққан ҳолда, бунёдкор ғояни қуйидагича тушунтириш мумкин.

Бунёдкор ғоя деб, инсонни улуглайдиган, унинг куч-ғайрати ва салоҳиятини ошириб, халқи, Ватани, бутун инсоният учун фойдали ишлар қилишга сафарбар этадиган, ўзида меҳнат, тараққиёт, дўстлик, тинчлик, адолат, ҳалоллик каби эзгу мақсадларни мужассам этадиган ғояга айтилади.

Бу таъриф мана бу тарихий мисол ва мулоҳазалар билан мустаҳкамланади.

Халқимиз тарихида яратишга ундовчи бунёдкор ғоялар кўп бўлган. Буюк донишманд бобомиз Баҳоуддин Нақшбанднинг “Дилинг — Оллоҳда, қўлинг меҳнатда бўлсин” деган даъвати ана шундай бунёдкор ғоялардан биридир. Чунки у инсонни ўйлаш, фикрлаш, меҳнат қилиш ва яратишга ундайди.

Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг мўғуллар босқинидан кейин тарқоқ бўлиб ётган юртни бирлаштириб, кучли марказлашган давлат барпо этиши ва мамлакатни обод қилишида бунёдкор ғоялар асос бўлган. Юртимизда қад кўтарган гўзал меъморий обидалар, мумтоз адибларимизнинг нодир кўлэмалари, “Шашмақом” сингари санъат дурдоналари ҳам бунёдкорлиkning яққол далилидир.

Халқимизга хос бунёдкорлик анъаналари мустақилликка эришганимиздан сўнг янада ёрқинроқ намоён бўлди. Президент Ислон Каримов истиқлолнинг дастлабки йилларида “Янги уй қурмай туриб эскисини бузманг” деган бунёдкор ғояни илгари сурди. Бунинг натижасида халқимиз яратиш йўлидан борди. Мустақиллик йилларида Тошкентда барпо этилган Темурийлар тарихи давлат музейи, Олий Мажлис биноси, Хотира майдони, Самарқанддаги Имом Бухорий ёдгорлик мажмуи, Амир Темур хотира майдони мажмуи, Имом Мотуридий ёдгорлиги, Бухоро, Хива, Термиз, Фарғона, Марғилон ва бошқа шаҳарларимизда амалга оширилган ободончилик ишлари, замонавий корхоналар, улкан иншоотлар,

7

тозалаш баҳонасида қанчадан-қанча урушларга сабаб бўлган.

Вайронкор мафкуралар, вайронкор хатти-ҳаракатлар асосида ғайриинсоний ғоялар ётади. Улар инсонга, инсоният эришган ютуқларга нафрат билан қарашни, бузғунчиликни рағбатлантиради. Диний фанатизм, фашизм, большевизм каби вайронкор мафкураларнинг ҳаммаси ана шундай ғайриинсоний ғояларга асосланади.

Диний фанатизм — диний мутаассиблик бўлиб, ҳаётда фақат муайян қоидаларни устун деб биладиган, худо ҳақидаги ҳақиқатни ўзиники қилиб олишга интиладиган, тараққиётни, турли фикрлиликни тан олмайдиган, ҳар қандай янгиликни куфрга йўядиган зарарли оқим. Бугунги кунда бизнинг минтақамизда ваҳҳобийлик, “ҳизбут-таҳрир” каби ақидапарастлик оқимлари ўз ғояларини ёйишга ҳаракат қилмоқда.

Ақидапарастлиkning тескариси хурфикрликидир. **Хурфикрлилик — эркин фикрлаш асосида ҳақиқатни англаш дегани.**

Ақидапарастлик урта асрларда Ғарбда инквизиция шаклида намоён бўлган.

Ақидапарастлик энг кўп тарқалган зарарли мафкуравий оқимлардан биридир. Чунки у диний шаклда ҳам, дунёвий шаклда ҳам намоён бўлаверади. Диний шаклига христиан ақидапарастлиги, ислон ақидапарастлиги, дунёвий шаклига эса собиқ совет давридаги коммунистик ва атеистик ақидапарастлик ёрқин мисолдир.

Бугунги кунда ақидапарастлик асосидаги тузумларни барпо этмоқчи бўлаётган вайронкор кучларга Афғонистон, Шимолий Кавказ ва бошқа минтақаларда ваҳҳобийлик асосида кураш олиб бораётган оқимлар мисол бўла олади.

Фашизм — (лотинча “фашио”, италянча “фашизмо” — боғлам, туд маъносидаги сўзлардан олинган) национал, яъни миллатчи социалистлар таълимоти.

Фашизм деганда, конституциявий-демократик тузумга зид булган ижтимоий ва давлат тузилмаси ҳам тушунилади. Бундай ғайриқонуний давлат тузилмалари XX асрда бир неча Европа мамлакатларида ҳукм сурган. Чунончи, Салазар ҳукмронлиги даврида Португалияда, Франко ҳукмронлиги даврида Испанияда, Муссолини ҳукмронлиги даврида Италияда, Гитлер ҳукмронлиги даврида Германияда. Шунингдек, фашизм деганда, ун йиллар мобайнида Европада фаолият олиб борган унг экстремистик сиёсий ҳаракатнинг мафкураси, назарияси ва амалиёти тушунилади.

9

кўркам шаҳар ва қишлоқлар — барча-барчаси ана шу бунёдкорлик натижасидир.

Одамзот ўзининг эзгу мақсадларига етиш учун янгиликка, тараққиётга интилар экан, ана шу орзуларнинг муажжасами бўлган илғор ғоялар ҳам туғилаверади. Лекин бундай эзгу мақсадларни амалга ошириш йўлида вайронкор ғоялар ҳамиша тўсиқ бўлиб туради. Шу боис инсоният ўзининг эзгулик йўлида эришган натижаларини бой бериб қўймаслиги учун доимо ҳушёр ва огоҳ бўлиб яшамоғи ҳаётнинг асосий зарурати бўлиб қолаверади.

Бунёдкор ғоялар тизимида, маъно-моҳиятига кўра, ўзаро муштарак бўлган озодлик, мутақиллик ва адолат ғоялари халқлар, давлатлар тарихида, инсоният ҳаётида ҳамиша муҳим ўрин тўтиб келади. Чунки инсон озод бўлмаса, халқ мустақил бўлмаса, жамиятда адолат барқарор бўлмайди.

Олтинчи мавзу “Вайронкор ғоя ва мафкуралар” деб аталади. *Ўқувчилар эътиборини мавзуга жалб этиш учун дастлаб қуйидагича бир савол ташланади.*

Тарихдан яхши биламизки, инсоният ўз бошидан жуда кўп синовларни кечирган. Қанчадан-қанча қиргинбарот урушлар, бузғунчиликлар бўлган. Одамзот ақлли зот бўла туриб нега бундай ишларга йўл қўйиб келмоқда? Ахир, урушлар, бузғунчиликлар, аввало, унинг ўзи учун кулфат келтиради-ку?

Сўнг бу фикр қуйидагича ривожлантирилади.

Бу саволга Юртбошимизнинг мана бу фикрлари жавоб бўла олади: **“Тарих тажрибаси шундан далолат берадики, инсон табиатидаги инсонийликдан кўра ваҳшийлик, ур-йиқит инстинктлари, яъни хатти-ҳаракатларини қўзғатиб юбориш осонроқ”.**

Вайронкор ғоялар инсон табиатидаги ана шу инстинктлардан фойдаланишга ҳаракат қилади.

Шундан келиб чиққан ҳолда, қуйидаги таърифни тушунтириб, сўнг ёд олишга топшириш мумкин.

Вайронкор ғоя деб, турли таъсирчан воситалардан фойдаланиб, одамларни сохта ва пуч мақсадларга эргаштирувчи, уларнинг куч-қудратини бузғунчилик ва жиноятга йўналтирадиган, инсоният учун фақат кулфат келтирадиган ғояга айтилади.

Вайронкор ғоялар моҳиятини тушунтиришда мана бундай тарихий мисол ва далиллардан фойдаланиш мумкин.

Вайронкор ғоялар одамзот бошига кўплан-кўп фожиалар келтиради. Ўрта асрларда Ғарбда амалга оширилган салиб юришлари Шарқдаги муқаддас ерларни христиан бўлмаган халқлардан

8

Большевизм — XX асрда Россияда фаолият олиб борган экстремистик йўналишдаги сиёсий кучнинг мафкураси, назарияси ва амалиётини ифодалайди.

Большевизмнинг сиёсатида қуйидагилар асосий урин тутати: синфсизлаштирилган, ҳамма ҳуқуқлардан маҳрум этилган олақуроқ оломонни, яъни йўқсилларни жамиятнинг етакчи кучи деб билиш; барча муаммоларни ҳокимиятни эгаллаш ва сақлаб туриш масаласига боғлаш; турли қатагонлар орқали ижтимоий тенглик урнатишга интилиш; ижтимоий бошқариш ва назоратнинг зурликка асосланган ноқонуний усуллари устуворлиги; сўз, матбуот, фикр, ахборот эркинлигининг йўқлиги, тажовузкор ижтимоий сафсатанинг авж олиши; иқтисодий муаммоларни халқни оммавий равишда мажбурий меҳнатга жалб этиш орқали зўравонлик билан ҳал этишга уриниш; инсон эҳтиёжларини бузиш ва энг кам миқдорга тушириб қўйиш; ишлаб чиқаришга эмас, моддий неъматларни қайта тақсимлашга зўр бериш ва ҳоказо.

Фашизм ва большевизмнинг кирдикорларига тарих дарслигида утилган мавзулар асосида мисоллар келтириш мумкин.

Еттинчи мавзу “Мустақиллик ва маънавият” деб аталади. Бу мавзуни ўрганишда Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт йўлига кирганлиги республикамизда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий, маданий ислохотлар, мустақиллик ва маънавият мафкураси; маънавиятнинг моҳияти; унинг таркибий қисмлари, мезонлари, ватанпарварлик, адолатлилик, инсонпарварлик, миллий ифтихор туйғулари маънавият тимсоллари сифатида, ўқувчилар онтига етказилади.

Маънавиятнинг жамият тараққиётидаги ўрни, Ўзбекистонда бозор иқтисодиёти шароитида маънавият масалаларини ривожлантириш; мустақиллик шароитида маънавий баркамол инсон тарбияси, маънавий-ахлоқий тарбиянинг узлуксизлиги, мазмуни ва тизими, маънавий қадриятларни тиклашда давлат аҳамиятига молик қарор ва фармонларга эътибор берилади.

Сўнг Давлатимиз раъмлари: Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Давлат байроғи, Давлат Герби, Давлат мадҳияси урганилади.

Саккизинчи мавзу “Ватанпарварлик ва миллий ифтихор туйғуси” деб аталади. Бу мавзу ҳақида маълумот берилганда билим, этиқод, ахлоқий фазилатларнинг ватанпарварлик билан уйғунлашу-

(Давоми 6-бетда)

10

(Давоми. Боши 3—5-бетда)

ви натижасида тараққиётга таъсир этувчи маънавий омилга айланиши;

Ватанпарварликнинг — иймон, эътиқод, пок виждон, ватан ҳамда миллат олдидаги масъулият, бурчни англаш билан боғлиқ эканлиги; И.А.Каримовнинг рисола ва нутқларида ватанпарварлик ва миллий ифтихор туйғусининг талқин этилиши масалалари кенг ёритилади. Ватанпарварлик ва миллий ифтихор туйғусининг моҳияти, ватанпарварлик ва миллий туйғу мезонлари, ватанпарварликнинг миллий ифтихор туйғуси билан боғлиқлиги ўқувчилар онгига етказилади.

Тўққизинчи мавзу «Билимлилик—маънавий баркамоллик мезони» деб аталади. Бу мавзунинг ўрганишда эса билимлиликнинг инсон учун олий ва муқаддас фазилат эканлиги, билимнинг инсонни маданият, маърифат сари юксалтириши, ёмон иллатлардан сақлашга йўллаши, билимнинг нурга, зиёга ўхшатилиши, билим ва ўқув-идрок, билим ва заковатнинг бир-бирига уйғунлиги, билимлилик инсон баркамоллигининг асосий мезони эканлиги, илм олишнинг узлуксизлиги ва илмлилик салоҳиятини ривожлантиришнинг ҳозирги даврдаги аҳамияти, китобхонлик-илмий дунёқарашнинг шакллантириш мезони кабиларга эътибор берилади.

Ўнинчи мавзу “Ҳуқуқий маданият” деб аталади. Унга доир билим берилганда эса ҳар бир давлатнинг қонун асослари, ҳуқуқ меъёрларининг мавжудлиги, фуқароларнинг мавжуд қонунларни билиши ва ўз фаолиятида унга риоя этиши—ҳуқуқий ва демократик давлат барпо этишнинг муҳим шарти эканлиги;

фуқаролик жамиятида кишиларнинг етук маънавияти, унинг ҳуқуқий бурч ва масъулият билан ўзаро муносабати асос эканлиги;

ёш авлоднинг жамият, давлат қонунларини ўз бурчлари ва масъулияти билан боғлай олиши; ўсмир-ёшлар ўртасидаги қонунбузарлик ҳолатларининг пайдо бўлишидаги ижтимоий илдизлар, қонунбузарликнинг олдини олиш йўллари;

“Ўзбекистон Республикаси фуқаролик-процессуал Кодекси”да ҳуқуқий онгнинг ифода этилиши (кодексининг моҳияти болаларга етказилади).

Ўн биринчи мавзу “Инсон ва табиат” деб аталади. Бу мавзунинг ўрганишда экология ва жамият; инсон ва табиат; фан-техника

11

ҳозирги шароитда меҳр-оқибат кўрсатиш, миллий анъаналаримизнинг қайта тикланаётганлиги, бемор ҳолини сўраш, гариб, боқувчиси йўқ қариялардан хабардор бўлиб туриш, таъзия ва мусибатларда шерик бўлиш инсоний хислатлар сифатида ўқувчиларга етказилади.

Ўн тўртинчи мавзу “Хулқ-одоб қоидалари ва унинг миллий асослари” деб аталади. Уни ўрганишда эса хулқ-одоб қоидаларининг, ижтимоий ва шахсий ҳаётда ахлоқий муносабатимизнинг — миллий асослари, ҳозирги замон йигит ва қизларининг ахлоқий хислатлари, бу хислатларнинг шахсий ҳаётга, миллийликка таъсири, ҳозирги замон йигитларига хос фазилатлар: мардлик, ботирлик, жасурлик, ғамхўрлик, тантилик, меҳр-шафқат ва мурувват, йигитлик бурчини ҳис этиш ва уни адо этиш; ҳозирги замон қизларига хос фазилатлар: фидойилик, эзулик, хушхулқлик, ибо ва ҳаё, одамийлик, латофатлилиқ, назокатлилиқ, иффатлилиқ, итоатгўйлик, меҳнатсеварлик ҳақида тушунча берилади.

Йигит ва қизларнинг хулқ-одоб қоидаларига риоя этиши, уларнинг ўзаро муомала муносабати, соғлом турмуш тарзини тушунтиришга эътибор берилади.

Ўн бешинчи мавзу “Дўстлик ва ўртоқлик. Камтарлик, кибру ҳаво ва манманлик” деб аталади. Ушбу мавзунинг ўрганишда, дўст тутиш қоидалари, яхши дўст — улкан бойлик эканлиги, дўст ва биродар, дўстга мурувватли, садоқатли бўлиш, дўст ва душманга муомала қилиш, ақлсиз одам билан дўст бўлмаслик, мурувватсиз, меҳр-шафқатсиз, илмсиз кишилардан ўзини четга олиш, дўст ҳақини билиш, дўстни синаш, дўст танлаш қоидалари, дўстлик ва бойлик лавозимига қараб ўлчанмаслиги, дўстликнинг шаклланиши ўқувчилар онгига етказилади.

Душмандан огоҳ бўлиш, душманга нисбатан ҳушёрлик ва эҳтиёткорлик, дўстга ҳам, душманга ҳам мўътадил туриш ҳақида маълумот берилади.

Ўн олтинчи мавзу “Мулоқот маданияти. Ойлада ва жамоат жойларида мулоқот” деб аталади. Бу мавзу ўрганилганда эса мулоқот инсонларга хос ҳаётий, маънавий эҳтиёж эканлиги, мулоқот жараёнида кишилар ўртасида ўзаро муносабатларнинг қарор топиши, муносабатлар натижасида ички эҳтиёжлар, қизиқиш, ҳис-туйғу, орзу-истак ғояларининг намоён бўлиши билан бирга ки-

13

тараққиёти ва экология; атроф-муҳит ва инсон саломатлиги; экологиянинг моҳияти ва асосий талаблари ҳақида билим берилади.

Экологик маданият—табиатни муҳофаза қилиш, табиат бойликларидан оқилона фойдаланиш, экологик тизимни ўзгартириш маданияти сифатида ўрганилади.

Ўқувчиларда экологик ҳиссиёт, эҳтиросларнинг шаклланиши, фаол ҳаётий нуқтаи назарда туриш, илмий билимларга эга бўлиш даражалари; табиат ва жамиятнинг инсон ҳаётий эҳтиёжларини яхшилашда ўзаро алоқаси тушунтирилади.

Ўн иккинчи мавзу “Санъат ҳаётимизда” деб аталади. Бу мавзу ўрганилганда эса инсоннинг маънавий камол топишида санъатнинг ўрни, санъат тушунчаси ва унинг моҳияти, санъат оламини англаш, ижод ҳамда борлиқни гўзаллик қонунига кўра ўзлаштириш, инсонда борлиққа нисбатан муайян ғоявий, ахлоқий, эстетик муносабатларни ҳосил қилишда асос эканлиги;

санъат турлари: халқ амалий санъати, бадиий адабиёт, мусиқа, тасвирий санъат, ҳайкалтарошлик, графика, театр, телевидение ҳақида маълумот берилади. Санъат турларининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида тасаввур ҳосил қилинади.

Мазкур мавзу ўрганилгандан сўнг санъат саройи, меъморчилик обидалари, маданият уйларида саёҳат қилиш орқали қадриятларимизга бўлган инсоний муносабатлар таркиб топтирилади.

Ўн учинчи мавзу «Инсоний фазилатлар. Инсонпарварлик. Инсонга меҳр-оқибат, мурувват, саховат кўрсатиш» деб аталади. Бу мавзу ўрганилганда эса, меҳр-оқибат — инсоннинг ўз туғишганларига, ўзгаларга самимий муҳаббати, уларни аяши, раҳмдиллиги, меҳрибонлиги, мурувват-одамгарчилик юзасидан қилинадиган яхшилик, саховат-оқибат, меҳр-мурувват натижасида келиб чиқадиган муносабатлар бирлиги эканлиги тушунтирилади.

Инсонга меҳр-оқибат, мурувват кўрсатиш — инсонпарварликнинг олий хислати, инсондаги шарафли олийжанобликнинг манбаи ақл ва донишмандлик эканлиги, меҳр-шафқат, мурувват ва олийжаноблик кўрсатиш учун мард, сабр-матонатли, ўз ваъдасининг устидан чиқадиган, покдил, бошқаларга озор, зиён етказмайдиган, уларга мадад берадиган киши бўлиш, нифоқнинг олдини олиш, кишиларга панд бермаслик, қасд қилмаслик, кўзни ёмон назардан, тилни ёмон сўздан асраш, халқ молига таъма қилмаслик кабиларнинг моҳияти тушунтирилади.

Инсонга саховат, яхшилик қилишнинг аҳамияти, ҳаётда яхши ном қолдириш. “Маҳалла” хайрия жамғармалари саховат кўрсатиш манбаи эканлиги;

12

шида сиёсий онг, маънавий маданият, гўзал хатти-ҳаракат, хулқ-атвор меъёрининг шаклланиши, кишилар ўртасида мулоқотнинг бошланиши ҳамда аста-секин кундалик ҳаётий, ахлоқий фаолият меъёрига айланиб бориши, мулоқот маданиятининг моҳияти, айрим халқлар, шу жумладан, Шарқ халқлари ўртасидаги мулоқот турлари, оила аъзолари: ота-она, оиладаги катта кишиларнинг ўзаро мулоқотлари, ота-она ва фарзандларнинг, оиладаги қиз ва ўғил фарзандларнинг ўзаро мулоқотлари, оила аъзоларининг қўни-қўшни, қариндош-уруғлар, дўст-ўртоқлар билан мулоқоти, жамоат жойлари, турли тўй-тантаналари, маданий ҳордиқ чиқариш масканлари, транспорт, турли оммавий йиғинларда катта ва кичик ёшдагиларнинг ўзаро мулоқоти турлари ва одоби ҳақида маълумот берилади.

Мулоқотда сукут сақлашнинг маданиятли кишиларга хос хислат эканлиги; оила сири, ўз ички сири, дўст сири, давлат сирини сақлашнинг моҳияти ва аҳамияти ҳақида фикр алмашилади, сир сақлашнинг аҳамияти ҳақида ҳадислардан, халқ мақоллари, афсоналари, қаҳрамонлик эпослари, эртақлардан намуналар келтирилади. Сир сақлаш талаблари ўрганилади.

VIII СИНФ

Биринчи мавзу “Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси” деб аталади. Дастлаб “мафкуравий манзара” тушунчаси ва бугунги дунёда у қандай хусусиятга эга экани тушунтирилади, таъриф ва қоидалар ёдлашга топширилади.

Дунёнинг сиёсий, иқтисодий, маданий қиёфаси бўлгани каби, мафкуравий манзараси ҳам бор. Дунёнинг мафкуравий манзараси деганда, одамларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун олиб борилаётган кураш қаерда қандай кечаётгани, бу йўлда қайси жойда қандай усул ва воситалар қўлланаётганини тушунамиз.

Бугунги дунёнинг мафкуравий манзарасида инсон қалби ва онгига таъсир ўтказувчи турли хил воситалар билан кураш олиб боровчи мафкуравий полигонлар яққол кўзга ташланмоқда. “Мафкуравий полигон” тушунчасини биринчи марта Президентимиз Ислон Каримов “Тафаккур” журнали бош муҳаррири саволларига берган жавобларида ишлатган.

Мафкуравий полигон деб, одамларнинг қалби ва онгини эгаллашга қаратилган ғоя ёки мафкурани маблағ, замонавий техник воситалар билан кучлантириб, моддий ва маънавий ташвиқот қурол-

(Давоми 7-бетда)

14

(Давоми. Боши 3—6-бетда)

ларини ишга солиб, дунёдаги ахборот ва фикр оқимини ўз фойдаси йўлида бошқариб турадиган ғоявий марказга айтилади.

Юртбошимиз айтганидек, “Бугунги кунда одамзод маълум бир давлатлар ва сиёсий кучларнинг манфаатларигагина хизмат қилади-ган, олис-яқин манбалардан тарқаладиган, турли маъно-мазмундаги мафкуравий кучларнинг таъсирини доимий сезиб яшамокда”. Шунинг учун ҳам бугунги кунда мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кучли. Чунки уларнинг таъсири радио, телевидение, газета-журнал, интернет, умуман, ҳамма ахборот тармоқлари орқали кириб келаверади. Улар одамларни уйда ҳам, кўчада ҳам, ишда ҳам тинч қўймаслиги мумкин.

Ўқувчиларга янада тушунарли бўлиши учун мафкуравий полигонлари ядро полигонларига таққосланиб, фикр юритилади.

Ядро полигониди тайёрланган қурол фақат муайян ҳудудни вайрон қилади, аммо мафкуравий полигонлардан турли ахборотлар, бадий асарлар, ўйинчоқлар, кундалик эҳтиёж моллари шаклида тарқалаётган воситалар эса инсонларнинг қалби ва онгини эгаллашга қаратилгандир. Масалан, “диний адабиёт” ниқо-би остида хориждан олиб келинаётган айрим китобларда динга сиёсий тус берилади, жиҳод ҳақида нотўғри маълумотлар баён қилинади. Диннинг моҳиятини билмаган ёшлар бундай тарғиботларга ишониб, нотўғри йўлга кириб кетиши мумкин.

Ёки беҳаёликни, ваҳшийлик ва зўравонликни тарғиб этадиган фильмлар ҳам мафкуравий полигонлардан юборилаётган зарарли таъсирлардандир.

Бугунги дунёнинг мафкуравий манзарасида иккита кучнинг ўзаро кураши аниқ кўзга ташланиши, буларнинг биринчиси тараққиёт сари интилаётган халқларнинг илғор мафкураси бўлса, иккинчиси уларнинг йўлига ғов бўлишга уринаётган зарарли мафкуралар экани тушунтирилади.

Эркин ва фаровон ҳаёт асосларини яратиб, янада олға интилаётган илғор мамлакатлар ўз мафкураларини умуминсоний қадриятлар ва демократик тамойиллар негизиди ривожлантирмоқда. Чунки бундай мафкура инсоннинг ўз салоҳиятини эркин намоён этиши учун имкон беради.

Шу билан бирга, бугунги дунёда тажовузкор миллатчилик, шовинизм, неофашизм ва коммунизм, ирқчилик ва диний экстремизм каби зарарли мафкуралар тараққиётга мослашиб, янги шаклларда бош кўтармоқда. Масалан, собиқ Югославия ҳудудида, хусусан, Босния ва Косовода тажовузкор миллатчилик, ирқ-

15

тириш учун олиб бораётган сиёсатига айтилади.

Марказий Осиёдаги мафкуравий жараёнлар моҳиятини тушунтириш учун қуйидагиларга эътибор қаратилади.

1991 йили Марказий Осиё ҳудудидаги собиқ иттифоқ таркибига кирган республикалар ўз давлат мустақиллигини қўлга киритди. Маълумки, бу минтақа халқлари қадимдан ислом динига эътиқод қилиб келади. Дунёдаги турли мафкура полигонлари, биринчи навбатда, исломий ғоялар билан ниқобланган мафкуравий марказлар бу минтақага нисбатан ўзларининг геополитик манфаатлари нуқтаи назаридан ёндашиб, ғоявий курашни авж олдириб юбориши натижасида бу ердаги мафкуравий жараёнлар мураккаблашди. Бу мураккабликнинг моҳияти шундан иборатки, бизнинг халқимиз, айниқса, ёшларимиз, собиқ иттифоқ даврида динни ўрганиш имкониятига эга бўлмагани учун, ота-боболаримиз эътиқод қилиб келган ҳақиқий ислом билан сохта исломий мафкуралар ўртасидаги фарқни бирдан англаб олиши қийин эди. Бизга четдан, ҳар хил мафкуравий полигонлар орқали тиқиштирилаётган бу мафкуралар аслида турли ғаразли мақсадларни кўзлар эди.

Ғаразли мақсадлар деганда, ёш мустақил давлатлардаги тинчлик ва барқарорликни издан чиқариб, уларни террорчилик ва диний экстремизм марказига айлантириш, бу ҳудудлар орқали гиёҳванд моддалар ва қурол-яроғларнинг ноқонуний савдосини авж олдириш ва шу тариқа бутун дунёга таҳдид солишни кўзлаётган вайронкор кучларнинг ёвуз ниятларини тушунаимиз.

Ҳақиқий ислом эса инсонни ҳеч қачон ёмонликка бошламайди. Чунки “ислом” сўзининг ўзи ҳам тинчлик деган маънони билдиради. Бу муқаддас диннинг ҳаётбахш кучини ҳис этиш учун уни маърифат билан ўрганиш лозим.

Динни маърифат билан ўрганиш деганда, уни тушуниб, нафақат диний, балки дунёвий, замонавий билимлар асосида ҳам ўрганишни тушунаимиз.

Бугунги кунда «ҳизбут-таҳрир», ваҳҳобийлик каби зарарли оқимлар Марказий Осиё минтақасида шаклланган қадрият ва анъаналарни бузишга, халқлар ўртасига нифоқ солишга, уларни тўғри йўлдан қайтаришга уринмоқда.

Бу зарарли оқимларнинг ақсариёти Афғонистон ҳудудидан ўтиб келмоқда. Бу мамлакатда йигирма йилдан зиёд вақт мобайнида биродаркушлик уруши давом этаётгани оқибатида унинг ҳудуди халқаро террорчилик ва диний экстремизм, қурол-яроғ ва гиёҳ-

17

чилик, шовинизм, ҳудудий айирмачилик асосидаги тўқнашувлар, Афғонистон ҳудудида уя қуриб олган диний экстремистик кучлар бунга мисол бўла олади.

Диний экстремизм — динни ниқоб қилиб олиб, зўравонлик асосида конституцион тузумга тажовуз қилувчи, уни ўзгартиришга уринувчи жинояткор оқимларнинг мафкураси, назарияси ва амалиётини ифодалайди. Диний экстремизм бугунги кунда кўплаб минтақа ва мамлакатларда учраб турибди.

Бугунги дунёнинг мафкуравий манзарасига ахборот жараёнларининг глобаллашуви ҳам кучли таъсир кўрсатмоқда. Бу ахборот тарқатиш тизими бутун ер юзини қамраб олгани билан боғлиқ. Яъни бугун дунёнинг бир бурчагида бир янгилик пайдо бўлса, дарҳол, мафкуравий мақсадларга бўйсундирилган ҳолда, бутун жаҳонга тарқалади. Масалан, дунёнинг бирон-бир минтақасида техник сабаб ёки табиат қонуниятлари натижасида бахтсизлик содир бўлса, бир мафкуравий марказ ўзига муҳолиф бўлган бошқа марказни айблашга тушади. “Бу фожиада фалон марказнинг қўли бор” деб бутун дунёга жар солади. Бу жараёнда қайси марказнинг ахборот тарқатиш имконияти кўп бўлса, дастлаб ўша одамларнинг қалби ва онгига ўз нуқтаи назарини сингдиради.

Аслида турли мафкуралар одамларнинг соддалигидан фойдаланиб, мана шундай курашлар орқали сиёсий мақсадларни кўзлайди, яъни жаҳон майдонларини мафкуравий жиҳатдан бўлиб олишга уринади. Масалан, ваҳҳобийлар собиқ иттифоқ ҳудудидаги мусулмон халқларнинг мустақил тузум даврида анча вақт диний маърифатдан узилиб қолганидан фойдаланиб, ўзларининг ягона халифатчилик ғоясини одамларнинг қалби ва онгига сингди-моқчи бўлди. Бу ҳол бизнинг минтақамизда, хусусан, Ўзбекистон ҳудудида ҳам кўзга ташланди. Лекин ўзининг қадимий анъаналарига, диний қадриятларига, аجدодларининг бой илмий мероси ва буюк маънавиятига эга бўлган халқимиз бундай пуч давлатларга учмади, миллий ва умумбашарий қадриятлар, мустақил тараққиётимиз тажрибалари ва бугунги цивилизация ютуқлари асосида ўз мафкурасини ишлаб чиқишга киришди.

Иккинчи мавзу “Марказий Осиёдаги мафкуравий жараёнлар” деб аталади. Аввало, геополитика ҳақидаги қуйидаги таъриф тушунтирилади ва ёд олишга топширилади.

Геополитика деб, муайян давлат ёки марказнинг ўз манфаатларини ўз ҳудудий имкониятлари ва жўғрофий ўридан келиб чиққан ҳолда, ўзга ҳудуд ва минтақаларда ҳимоя қилиш, таъсирини кучай-

16

ванд моддалар савдоси ўчоғи бўлиб қолган.

Ўзбекистон минтақада тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш, турли хавф-хатарларнинг олдини олиш борасида тинимсиз саъй-ҳаракат қилиб келмоқда. Мамлакатимиз томонидан олға сурилган “Туркистон — умумий уйимиз” ғояси, Афғонистондаги ҳарбий можароларни сиёсий йўл билан ҳал этишга қаратилган “6+2” гуруҳи фаолиятини йўлга қўйиш, террорчиликка қарши халқаро кураш марказини ташкил қилиш борасидаги ташаббуслар шулар жумласидандир.

Учинчи мавзу “Тараққиётнинг ўзбек модели ва унинг аҳамияти” деб аталади. Ўзбек модели мамлакатимизнинг стратегик йўлини белгилаб бергани учун, аввало, стратегиянинг таърифи тушунтирилади ва ёдлашга топширилади.

Стратегик мақсад — узоққа мўлжалланган умумий аниқ режани ифодалайди.

Ўзбекистоннинг стратегик мақсади — бозор иқтисодиётига асосланган эркин, демократик жамият барпо этишдан иборат.

Мамлакатимиз ўзининг ана шу мақсадларига эришиш учун тараққиётнинг ўзига хос йўлини танлади.

Кейин тараққиёт модели таърифи тушунтирилади ва ёдлашга топширилади.

Тараққиёт модели деб, муайян давлат томонидан бир ижтимоий тузумдан иккинчи ижтимоий тузумга ўтиш ёки бирон жамиятдаги умрини ўтаб бўлган ижтимоий муносабатларни замонавий талаблар асосида ислоҳ этиш борасида танлаб олинган ривожланиш йўлига айтилади.

Шундан сўнг қуйидагиларга эътибор қаратилади.

Ўзбекистон танлаб олган тараққиёт йўли бир тузумдан иккинчи тузумга ўтишни таъминлаб берадиган тараққиёт моделига мисол бўла олади. Японларнинг Иккинчи жаҳон урушидан кейинги тараққиёт йўли эса давлат тузumi — монархияни сақлаб қолган ҳолда, жамиятдаги ҳукмрон ижтимоий муносабатларни замонавий асосда тубдан ислоҳ этиш моделига мисол бўла олади.

Ўзбекистоннинг собиқ маъмурий-буйруқбозлик тузумидан бозор иқтисодиёти муносабатларига асосланган эркин, демократик тузумга ўтиш йўли — жаҳонда ўзбек модели деб тан олинган ривожланиш йўлидир. Унинг асосий мазмуни жамиятни инқилобий тар-

(Давоми 8-бетда)

18

(Давоми. Боши 3—7-бетда)

зда эмас, балки босқичма-босқич, тадрижий равишда ислоҳ этишни назарда тутди.

Ўзбек модели Президентимиз Ислам Каримов томонидан ишлаб чиқилди ва амалга оширилди. Унинг асосида жамиятни ислоҳ этишининг қуйидаги машҳур беш тамойили туради:

Биринчи тамойил. Иқтисодиётнинг сиёсатдан устунлиги.

Иккинчи тамойил. Давлат — бош ислохотчи.

Учинчи тамойил. Жамият ҳаётининг барча соҳаларида қонуннинг устуворлиги.

Тўртинчи тамойил. Кучли ижтимоий сиёсат юритиш.

Бешинчи тамойил. Бозор иқтисодиётига босқичма-босқич утиш.

Тараққиётнинг ўзбек модели халқимизнинг миллий давлатчилик анъаналари, қадриятлари ва турмуш тарзига, шунингдек, дунёдаги илғор давлатларнинг жамиятни ислоҳ этиш тажрибасига асосланган.

Ўзбекистоннинг эски маъмурий-буйруқбозлик тузумидан бозор муносабатлари ҳукмрон бўлган эркин демократик жамиятга ўтишида, мамлакатимизнинг дунё ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллашида ўзбек моделининг аҳамияти бекиёс бўлди. Бу модел туфайли биз мураккаб ўтиш даврида халқимизни ижтимоий жиҳатдан кучли ҳимоялаб, ўз мақсадларимиз сари босқичма-босқич қадам ташламоқдамиз.

Ватанимизнинг дунёдаги ўзига хос ўрни ва нуфузи бир қатор омиллар билан белгиланади. Улар қуйидагилардир: мамлакатнинг иқтисодий ва интеллектуал салоҳияти, дунё цивилизацияси, фан ва маданият ривожига қўшган ҳиссаси, айни вақтда, умумэтироф этилган халқаро меъёрларга амал қилиши, халқнинг турмуш даражаси.

Ўзбекистоннинг иқтисодий ва интеллектуал салоҳияти деганда, халқимиз қадимий деҳқончилик анъаналарига эга экани, машинасозлик, автомобилсозлик, самолётсозлик, металлургия, кимё саноати каби тармоқларнинг ривожлангани, юртимиз ер ости ва ер усти бойликларига эга экани, энг муҳими, меҳнаткаш халқимиз борлиги, замонавий фан соҳалари, маданият ва маънавият ривож топгани тушунилади.

Халқимизнинг дунё цивилизацияси, фан ва маданият ривожига қўшган ҳиссаси деганда, аввало, бу замин қадимдан тараққиёт бешиги бўлиб келгани, бу ерда зардуштийлик, буддавийлик, ислом каби динлар камолга етгани ва ўзига хос маданиятга эга бўлгани, ўзига хос давлатчилик анъаналари, турмуш тарзи, юксак ин-

19

тараққиёт учун зарарли экан, ҳақиқий озод ва эркин бўлиш учун ҳар қандай мафкурадан халос бўлиш керак, деган фикрга бориб қолган эди. Жамият руҳияти ва тафаккуридаги мураккаб жараёнлар деганда биз шуни тушунамиз. Лекин одамлар бунёдкор ва вайронкор ғояларнинг фарқига бормагани учун шундай хулосага келган эди. Биз фақат вайронкор ғоя — коммунистик мафкурадан воз кечган эдик. Бизга энди бунёдкор ғоя, бунёдкор мафкура керак эди. Чунки табиатда вакуум — бушлиқ бўлмагани каби, мафкура соҳасида ҳам бушлиққа йўл қўйиб бўлмайди.

Мамлакатимизда ғоявий бушлиқнинг олдини олиш учун мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб куплаб ишлар амалга оширилди. Лекин янгича дунёқараш ва эътиқод асосларининг шаклланиши узоқ давом этадиган жараён бўлгани учун турли ёт ва зарарли ғоялар бу борада ўз таъсирини ўтказишга ҳаракат қилмоқда. Айниқса, ғоявий беқарорлик ҳукмрон бўлган, жамиятнинг пировард мақсадлари чуқур англамаган жойда мафкуравий таҳдид кучаяди. Аҳоли кенг қатламлари, хусусан, ёшлар онгини эгаллашга уринишлар ортиб боради.

Дунёнинг турли мамлакатларида жойлашган, катта маблағ ва таъсир кучига эга бўлган баъзи марказлар ана шундай вазиятдан фойдаланиб, ўз ёвуз ниятларига эришмоқ учун уринмоқда.

Бу таҳдидларнинг ҳаммаси, аввало, оддий одамларнинг қалби ва онгига тажовуз қилиб, уларни ўз халқи ва миллатини, миллий қадриятларини, аجدодларини танимайдиган, умумбашарий цивилизация ютуқларидан маҳрум бўлган одамларга айлантириш, пировард натижада юртимизни қарам қилиб олишга қаратилган.

Бунга йўл қўймаслик учун одамларда, айниқса, ёшларда мафкуравий иммунитетни шакллантириш талаб этилади.

Президент Ислам Каримов мафкуравий иммунитетга шундай таъриф беради: “Маълумки, ҳар қандай касалликнинг олдини олиш учун, аввало, киши организмида унга қарши иммунитет ҳосил қилинади. Биз ҳам фарзандларимиз юрагида она-Ватанга, бой тарихимизга, ота-боболаримизнинг муқаддас динига соғлом муносабатни қарор топтиришимиз, таъбир жоиз бўлса, уларнинг мафкуравий иммунитетини кучайтиришимиз зарур”.

Мафкуравий иммунитетни шакллантирувчи омиллар — миллий истиқлол ғояси асосидаги маърифий тарбия, огоҳлик, жаҳолатга қарши курашдир. Яъни, мафкуравий иммунитетни шакллантиришнинг энг муҳим шarti — халқимизни миллий истиқлол

21

соний қадриятлар шаклланиши, бу улкадан етишиб чиққан азиз-авлиёлар, алломалар бутун дунё эътироф этган кашфиётларни амалга оширгани, Шарқ Ўйғониш даврининг асосий ижодкорларидан бўлганини тушунамиз.

Халқаро меъёрларга амал қилиш дегани Ўзбекистон томонидан имзоланган халқаро ҳужжатларда қўзда тутилган шартларга риоя қилишни билдиради.

Халқнинг турмуш тарзи деганда, унинг ўз конституцион ҳуқуқ ва бурчларига амал қилиб, тинч ва фаровон ҳаёт кечириши тушунилади.

Мамлакатимизнинг ички сиёсати “Инсон ва унинг манфаатлари ҳар нарсадан улуғ” деган тамойил асосида амалга оширилади. Унинг ташқи сиёсати барча давлатлар билан тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик асосида ҳамкорлик қилиш, уларнинг ички ишларига аралашмаслик, умуминсоний қадриятларга содиқлик, тинчлик ва ҳавфсизликни асраб-авайлаш, халқаро ҳуқуқ меъёрларининг устуворлиги каби тамойилларга таянади.

Тўртинчи мавзу “Ғоявий бушлиқ нима?” деб аталади.

Дастлаб ғоявий бушлиқнинг таърифи тушунтирилади ва ёдлаш учун топширилади.

Ғоявий бушлиқ деб, эски ҳукмрон мафкура ҳалокатга учраб, у билан боғлиқ тушунчаларнинг қадрсизланиши, бугунги ҳаёт, ўтмиш ва келажакка дахлдор қадриятлар, тушунча ва тасаввурларни ўтлиқ англаб етмаслиги оқибатида одамларнинг қалби ва онгига вужудга келадиган бушлиққа айтилади.

Ғоявий бушлиқ қандай оқибатларга олиб келиши қуйидаги мисоллар асосида тушунтирилади.

Тажовузкор мафкуралар бундай бушлиқдан фойдаланиб, ўзларининг зарарли ғояларини сингдирмоқчи ва одамларни ўз ортидан эргаштирмоқчи булади. Собиқ коммунистик партия ҳукмронлиги барҳам топгач, бизнинг юртимизга ҳам зарарли оқимлар кириб кела бошлади. Бунга давлат ва нодавлат ташкилотлари ҳамда сиёсий партияларнинг истиқлол ғояларини, бозор муносабатларини одамларга тушунтиришда сусткашлик қилгани, ижтимоий фанларнинг ҳаётимиздаги янгиликларни вақтида таҳлил қилиб бермагани, жамият руҳияти ва тафаккурида рўй бераётган мураккаб жараёнларнинг ўз ечимини топмагани ҳам сабаб бўлди.

Собиқ коммунистик мафкуранинг иллатлари фош бўлгач, нафақат оддий одамлар, ҳатто зиёлилар ҳам мафкураларнинг ҳаммаси

20

ғояси асосий тушунча ва тамойиллари билан қуроллантиришдир.

Жамиятимиз ўз тараққиётининг иқтисодий, сиёсий соҳаларида аниқ йўли, ривожланиш тамойилларига эга. Худди шунингдек, у миллий ғоя, миллий мафкура соҳасида ҳам қатъий тамойилларга эга бўлиши шарт. Шунда халқимиз бошқа соҳалар бўйича белгиланган мақсад-вазифаларимизни юксак эътиқод билан, сидқидилдан амалга ошира бошлайди.

Бешинчи мавзу “Миллий истиқлол мафкураси нима?” деб аталади. Даставвал қуйидаги таъриф тушунтирилади ва ёдлаш учун топширилади.

Ўзбекистон жамиятининг миллий истиқлол мафкураси, ўз моҳиятига кўра, халқимизнинг асосий мақсад-муддаоларини ифодаладиган, унинг ўтмиши ва келажagini бир-бири билан боғлайдиган, асрий орзу-истакларини амалга оширишга хизмат қиладиган ғоялар тизимидир.

Кейин миллий истиқлол мафкурасининг қуйидаги амал қилиш тамойиллари саналиб, ҳар биттасига қисқача изоҳ берилади:

— Ўзбекистон Республикаси Конституцияси миллий ва умуминсоний қадриятлар, демократия тамойилларига асосланади;

— халқимизнинг асрлар давомида шаклланган юксак маънавияти, анъана ва удумлари, улуг бобокалонларимизнинг улмас меросидан озиқланади;

— адолат ва ҳақиқат, эркинлик ва мустақиллик ғоялари ҳамда халқимизнинг ишонч ва эътиқодини акс эттиради;

— юрт тинчлиги, Ватан равнақи ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилади;

— жамият аъзоларини, аҳолининг барча қатламларини Ўзбекистоннинг буюк келажagini яратишга сафарбар этади;

— миллати, тили ва динидан қатъи назар, мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси қалбида она-Ватанга муҳаббат, мустақиллик ғояларига садоқат ва ўзаро ҳурмат туйғусини қарор топтиради;

— жамоатчилик қалби ва онгига фикрлар хилма-хиллиги, виждон эркинлиги тамойилларига риоя қилган ҳолда маърифий йўл билан сингдирилади.

Бу тамойиллар миллий истиқлол мафкурасининг қандай асосда амал қилишини белгилаб беради. Демак, бу мафкура Ўзбекистон Конституцияси асосида амал қиладиган, яъни у ҳукмрон мафкура

(Давоми 9-бетда)

22

(Давоми. Боши 3—8-бетда)

ра бўлмади, ҳеч кимга мажбурлаб сингдирилмади.

Маълумки, Ўзбекистон Конституцияси плюрализм, фикр ва қарашлар эркинлиги тамойилларини тулиқ кафолатлайди. Асосий Қонунимизнинг 12-моддасида бу қоида қуйидагича ифодаланган:

«Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади.

Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас».

Шунинг учун миллий истиқлол мафкураси партия ва синфлар мафкурасидан устун турадиган социал феномен — умумижтимоий ҳодисадир. Бу мафкурада бирон бир дунёқараш мутлақлаштирилмайди ёки у мавжуд сиёсий ҳокимиятни мустаҳкамлаш мақсадида сиёсий қуролга айлантирилмайди.

Миллий истиқлол мафкураси халқимизнинг асрлар давомида шаклланган қадриятларига, демократия ва адолат талабларига жавоб беради, юртдошларимизнинг ишончини акс эттиради, юрт тинчлиги, Ватан равнақи ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилади, жамият аъзоларини, аҳолининг барча қатламларини Ўзбекистоннинг буюк келажагини яратишга сафарбар этади, фуқаролар қалбида она-Ватанга муҳаббат, мустақиллик ғояларига садоқат ва ўзаро ҳурмат туйғусини қарор топтиради.

Миллий мафкура ҳар бир ватандошимизнинг оиласи, жамият, эл-юрт олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада адо этаётганини белгилайдиган маънавий мезондир.

Олтинчи мавзу «Истиқлол ғоясининг тарихий илдиэлари ва маънавий асослари» деб аталади. Унда, аввало, қуйидагиларни тушунтирасиз.

Миллий истиқлол мафкурасининг маъно-мазмунини белгилайдиган асослардан бири — халқимизнинг қадимий ва бой тарихидир. Чунки тарих — буюк тарбиячи. Биз ўз тарихимизни ўрганар эканмиз, ўтмишда бўлиб ўтган муҳим воқеаларни бугунги кун билан солиштириб, ибратли хулосалар чиқариш, зарур сабоқлар олиш имкониятига эга бўламиз.

Халқимизнинг ўзига хос турмуш тарзи, миллий анъаналари, дунёқараш, ҳаётга, воқеликка муносабатини ўзида акс эттирган «Алпомиш», «Шашмақом» каби халқ оғзаки ижоди намуналари, Спитамен, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур каби

23

ларни замон талаблари асосида янада бойитишни назарда тутди:

- халқимиз ҳаётида қадим-қадимдан жамоа бўлиб яшаш руҳининг устунлиги;
- жамоа тимсоли бўлган оила, маҳалла, эл-юрт тушунчаларининг муқаддаслиги;
- ота-она, маҳалла-қўй, умуман, жамоага юксак ҳурмат-этибор;
- миллатнинг ўлмас руҳи бўлган она тилига муҳаббат;
- каттага — ҳурмат ва кичikka — иззат;
- меҳр-муҳаббат, гўзаллик ва нафосат, ҳаёт абадийлигининг рамзи — аёл зотиға эҳтиром;
- сабр-бардош ва меҳнатсеварлик;
- ҳалоллик, меҳр-оқибат ва ҳоказо.

Миллий истиқлол ғояси қуйидаги умумбашарий қадриятларни эътироф этади ва улардан озиқланади:

- қонун устуворлиги;
- инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳуффикрлилик;
- турли миллат вакилларига ҳурмат ва улар билан баҳамжиҳат яшаш;
- диний бағрикенглик;
- дунёвий билимларға интилиш, маърифатпарварлик;
- ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва ҳоказо.

Миллий истиқлол ғояси миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги асосида янгича дунёқараш ва эътиқод асосларини шакллантиради. Бундай уйғунлик ўз халқ ва миллати билан фахрланиш туйғусини тарбиялаш билан бирга, бошқа халқлар ҳаёти ва турмуш тарзини, қадриятларини умуминсоний цивилизациянинг узвий бир қисми сифатида қадрлаш ва ҳурмат қилиш ҳиссини ҳам кучайтиради. Бу эса пировард натижада халқимизнинг қалби ва онгида гуманистик руҳни кучайтириб, инсонпарварлик ғояларига бўлган ишончни янада мустаҳкамлайди.

Миллий истиқлол ғояси бунда халқимизнинг, буюк аждодаларимизнинг инсонпарварлик руҳидаги бой маданий меросига таянади. Масалан, халқимизнинг «Отанг боласи бўлма, одам боласи бўл» каби мақолларида аждодаларимизнинг нафақат ўз миллий қадриятларига, балки умумбашарий қадриятларға интилиб яшагани яққол ўз ифодасини топган.

25

миллий қаҳрамонларимизнинг ибратли ҳаёти ҳам миллий мафкурамиз озиқланадиган манбалардир.

Мафкурамизнинг фалсафий асосини, дунёвий билимлар, жаҳон фалсафаси дурдоналари белгилайди. Олам ва одамнинг яралиши ва такомиллашиб бориши ҳақидаги диний ва мифологик қарашлар, поклик, ҳалоллик, мардлик, комиллик ғоялари ҳам бугунги мафкурамиз шаклланишиға таъсир ўтказди.

Буюк донишманд аждодаларимизнинг озодлик тўғрисидаги ғоялари, Хоразмийнинг дунёвий кашфиётлари ва Берунийнинг ижтимоий-ахлоқий қарашлари, Форобийнинг адолатли жамият тўғрисидаги ва Ибн Синонинг фалсафий қарашлари, Алишер Навоийнинг комил инсон ҳақидаги фалсафий мулоҳазалари, асримиз бошидаги маърифатпарвар зиёлилар фаолияти ҳам миллий ғоя ва истиқлол мафкураси озиқланадиган манбалардир.

Истиқлол мафкурасининг фалсафаси, унинг маъно-мазмунини, асосий ғоя ва тамойиллари миллий давлатчилигимизни қайта тиклаб, жамиятимизнинг тараққиёт йўлини назарий ва амалий жиҳатдан асослаб берган Президент Ислам Каримов асарларида чуқур ифодасини топган. Бу асарларда мамлакатимизнинг ривожланиш йўлиға хос хусусият ва қонуниятларнинг амалға ошиш диалектикаси илмий нуқтаи назардан аниқ белгилаб берилган.

Миллий истиқлол мафкурасининг фалсафий асоси, шунингдек, қадимги шарқ, юнон, рим ва бошқа фалсафа мактабларининг меросига ҳам таянади.

Сократ, Платон, Аристотель каби юнон файласуфларининг асарлари умумбашарий қимматға эға булгани учун асрлар давомида ўз қадр-қимматини йўқотмай келмоқда. Ана шундай донишмандларнинг фикрлари, жаҳон фалсафасининг урта асрлар ва янги замондаги намояндалари қарашлари ҳам миллий истиқлол мафкураси тамойилларини асослаш ва бойитиш, уларға ҳаётий рух бағишлашда муҳим аҳамият касб этади.

Еттинчи мавзу, «Миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги» деб аталади. У қуйидаги тартибда бошланса, самарали бўлади, деб ўйлаймиз.

Миллий истиқлол ғояси миллий қадриятларимизни ўзида акс эттиради. Халқнинг табиати, иродаси, орзу-интилишлари, турмуш тарзи ана шу миллий қадриятлар орқали намоён бўлади.

Шу билан бирга, миллий истиқлол ғояси ривожланиб, такомиллашиб боровчи тизим сифатида, жамиятимизнинг пировард мақсадларини инобатға олган ҳолда, қуйидаги миллий хусусият-

24

Саккизинчи мавзу «Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғояси» деб аталади. Аввало, истиқлол мафкурасининг бош ғоясини айтиб, унинг маъно-моҳиятиға тўхтаб ўтилади.

Ўзбекистон халқининг миллий истиқлол йўлидаги бош ғояси — **озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт** барпо этиш.

Бу ғоя халқимизнинг неча асрлик орзу-армонлари, эзгу интилишлари, бунёдкорлик фаолиятининг маъно-мазмунини ифодалагани, мустақил тараққиётимизнинг асосий мақсад-муддаоларини акс эттиргани учун ҳам халқимизни бирлаштирувчи байроқ — бош ғояға айланган.

Халқимизнинг мустақил тараққиёт йўлидаги бош мақсади нима? Бу йўлдаги бош мақсад — буюк давлат барпо этишдир. Давлатнинг буюклиги нима билан белгиланади? Давлатнинг буюклиги, аввало, Ватаннинг озодлиги ва ободлиги, инсоннинг комиллиги халқнинг эркин ва фаровон ҳаёти билан белгиланади.

Кейин бош ғоя таркибидаги сўзларнинг маъноси изоҳланади.

Озодлик барча демократик эркинликларға эришишнинг, фуқароларининг барча ҳақ-ҳуқуқлари кафолатланган ва таъминланган жамият барпо этишнинг бош шарти бўлса, мустақиллик миллий давлатчилик асосларини тиклаш ҳамда уни ривожлантиришнинг бош шартидир. Шунинг учун ҳам бош ғоямизда «озодлик» сўзи биринчи ўринда туради.

Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғоясида «озодлик» тушунчасининг устувор ва етакчи ўринда туриши Ватан мустақиллиги барча орзу-интилишларимиз, амалий фаолиятимиз ва ёруғ келажагимизнинг асоси эканидан далолат беради.

Ободлик эса давлатнинг қудратини билдиради. Соҳибқирон Амир Темур бобомиз «Кимки қудратимизға шубҳа билан қараса, биз қурган биноларға боқсин», деб халқимизнинг куч-қудрати ва ақл-заковати воситасида барпо этилган бетакрор обидалар билан ғурурлангани бежиз эмас.

Обод юртда файз-барака бўлади, одамлар ўртасида меҳр-оқибат ҳукм суради, илм-маърифат, маданият ривожланади. Обод юртнинг одамлари фақат яхшилик ҳақида ўйлайди. Обод юртға Оллоҳнинг назари тушади. Шунинг учун ҳам Президентимиз **«Она Ватанимиз Оллоҳнинг назари тушган муқаддас диёрдир»**, деб таъкидлаганлар.

(Давоми 10-бетда)

26

(Давоми. Боши 3—9-бетда)

Ободлик ҳам, озодлик сингари, халқимизнинг азалий орзусидир. Сиз ўқиган эртақ қаҳрамонларининг обод юртларга саёҳат қилиши, бир-биридан гўзал шаҳарларни кўриши, боғларида сув ўрнига шарбат оқиб ётадиган, дарахтларида қишин-ёзин ларзон мевалар пишиб турадиган, одамлари уруш нелигини билмайдиган юртларни сайр этиши — бунинг яққол далилидир.

Энди бош ғоямиз таркибидаги иккинчи ибора — “эркин ва фаровон ҳаёт” изоҳига тўхталайлик.

Эркинлик — инсон ҳаётининг моҳиятидир. Яъни, эркин бўлмаган, қулик ва қарамликда ҳаёт кечирган одамни тўлақонли инсон деб бўлмайди. Чунки эркин бўлмаган одам ўзининг моддий ва маънавий эҳтиёжларини тўлиқ қондиrolмайди, ўзича фикр юритиб, ўзича фаолият кўрсатолмайди. Шунинг учун эркин ҳаёт азалдан инсониятнинг орзуси, юксак тараққиётнинг асосий шартли бўлиб келган.

Бугунги кунда биз эркин ҳаёт деганда, аввало, юртимиз мустақиллигини, бу муборак заминда демократик қадриятларнинг тўлиқ қарор топишини, қонун асосидаги онгли фаолиятни, юксак маънавиятни тушунамиз. Инсон кишилиқ жамияти босиб ўтган тарихий тажрибаларни, билимларни, бугунги замонавий тушунчаларни қанча кўп эгалласа, маънавияти қанча юксак бўлса, шунча эркин бўлади.

Эркинлик фаровонлик билан боғлиқ тушунча. Яъни инсон эркин бўлмоғи учун, аввало, у моддий таъминланган бўлиши зарур. Бу ўринда халқимизнинг “Аввал — иқтисод, сўнгра сиёсат” деган нақли жуда мос тушади. Бошқача айтганда, иқтисодий шарт-шароит ҳар қандай ҳаётнинг негизи, пойдевори ҳисобланади. Жумладан, эркин ҳаёт ҳам иқтисодий тараққиётга асосланади.

Европа, Америка ва Осиё қитъасидаги иқтисодий жиҳатдан юксак ривожланган мамлакатлардаги ҳаёт бунга яққол далил бўла олади.

Тўққизинчи мавзу “Миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари” деб аталади. Аввало, асосий ғоялар ҳақида маълумот берилди.

Истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари мустақил тараққиётимизнинг бош ғоясидан келиб чиқади ва ўзининг маъно-моҳияти, фалсафаси, жозибаси билан уни халқимизнинг қалби ва онига чуқурроқ сингдиришга хизмат қилади.

Жумладан, Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги

27

нинг муҳим шартли эканининг яққол тасдиғидир.

Шунингдек, бугунги кунда мамлакатимиз таълим тизими Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида такомиллаштирилаётгани, куплаб лицей ва коллежлар барпо этилаётгани, барча ўқув юртларида таълим сифати ортаётгани, иқтидорли ёшларнинг жаҳондаги нуфузли университетларга ўқишга юборилаётгани, соғлом ва баркамол авлод тарбиясига, халқнинг маънавий юксалишига катта эътибор берилаётгани келажакда юртимиз тараққиётини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

Ватанни равнақ топтиришнинг асосий шартлари қуйидагилардан иборат: мамлакат мустақиллиги ва тинчлиги; давлатнинг ер ости ва ер усти бойликларидан самарали фойдаланиш, аждоларимизнинг бой меросини келажак тараққиёт учун хизмат қилдириш, жамиятнинг моддий ва интеллектуал салоҳиятини, меҳнаткаш ва бунёдкор халқнинг ижодкорлик даҳосини янада ошириш ва ҳоказо.

Бизнинг мамлакатимизда мана шу шартларнинг ҳаммасига тўлиқ жавоб берадиган имкониятлар мавжуд. Шунинг учун Ватанимиз тараққиёти ўз кўлимида. Биз фидойий бўлсак, Ватанимиз қақиригига лаббай деб жавоб берадиган фарзандлар сифатида вояга етсак, юртимиз янада тараққий этади.

Шундан сўнг юрт тинчлиги ғояси ҳақида маълумот берилди.

Юрт тинчлиги.

Тинчлик дунёдаги энг катта бойлик ҳисобланади. Чунки тинчлик бўлса, ҳамма эркин нафас олади, ҳамма ўз иши билан машғул бўлади. Шунинг учун юрт тинчлиги — барқарор тараққиёт гарови.

Демак, истиқлол ғоялари бир-бири билан узвий боғланиб кетган. Бундан олдин Ватанимиз равнақи ҳақида гапирган эдик. Ана шу тараққиётнинг энг муҳим шартли тинчлик экан. Шу боис одамзот яралганидан буён тинчлик-тотувликка интилиб келади.

Халқимиз тинчликни юксак қадрлайди, уни ўз орзу-интилишлари, мақсад-муддаолари рўёбга чиқишининг кафолати деб билади. Шунинг учун дуога қўл очганда Яратгандан, аввало, тинчлик ва омонлик тилайди.

Лекин дунёда тинчликни бузиш, одамларни сарсон-саргардон қилиш орқали ғаразли мақсадларига етишишни ўйлайдиган ёвуз кимсалар, ваҳший кучлар ҳам бор. Улар инсониятни ҳамиша низо-адоват, уруш ва қирғинлар домига тортиб келади.

29

ғоялари ўз маъно-моҳияти ва фалсафасига кўра, аввало, жамиятимиз ўз олдида қўйган улуғвор мақсад-муддаоларни яққол акс эттиради, бинобарин, бош ғоямизни янада кучайтиради.

Кейин Ватан равнақи ғояси ҳақида тўхташ мумкин.

Ватан равнақи.

Ватан — инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ, уни камол топтирадиган табаррук маскандир. У аждодлардан авлодларга қоладиган буюк мерос, энг азиз хотира. Ватан — ота-боболаримизнинг хоки поклари жо бўлган заминдир.

Ватан — инсоннинг гурури тимсоли. Ҳар ким Ватани мисолида ўзининг, халқининг бахтини кўради. Унинг табиати, ҳавоси, одамлари ёшлигимиздан ҳар биримизнинг маънавиятимиз, фазилатларимизни шакллантиришга хизмат қилади. Ватан озод бўлса, халқ ҳам озод, Ватан равнақ топса, халқ ҳам фаровон бўлади.

Ватан инсон учун энг муқаддас маскан ҳисобланади. Шунинг учун Президент Ислон Каримов “Ватан — саждагоҳ каби муқаддасдир” деган.

Шоирларимиз Ватанни инсон ҳаётининг маъно-мазмунини белгилайдиган қадрият деб билган. Чунончи, буюк мутафаккир бобомиз Алишер Навоий “Ватан таркини бир нафас айлама, Яна ранжи гурбат ҳавас айлама” дея насиҳат қилганлар. Яъни, шоир Ватандан ташқарида бахт ҳам, толе ҳам йўқ, инсон фақат ўз юртида муродга етади, демоқда.

Ватан ҳақида ҳикматли сўзлар, мақоллар, таърифу тавсифлар кўп.

Одамзот ўз юртини фақат бойликлари учун севмайди. Ҳар бир юртдошимиз “Мен нечун севаман Ўзбекистонни?” деган теран маъноли саволга ўзи жавоб топиши, она тупроғининг ҳосиятини қалбан ҳис этиши керак.

Ватаннинг равнақи деганда, мамлакатимиз ҳаётининг ҳамма соҳалари бўйича ривожланиш ва юксалишни, мамлакатимизнинг жаҳондаги обрў-эътибори янада ортишини тушунамиз.

Бугунги кунда Ватанимизнинг равнақ топиши учун юртимизда туб ислохотлар амалга оширилмоқда. Биринчи галда, иқтисодиёт ривожига муҳим аҳамият берилмоқда. Чунки ҳар қандай юксалишнинг асоси иқтисодий тараққиёт билан белгиланади, Мамлакатимизнинг мустақиллик йилларида нефть мустақиллиги ва галла мустақиллигини қўлга киритгани, автомобилсозлик санатига эга бўлгани, иқтисодиётнинг бошқа устувор тармоқларида ҳам салмоқли натижаларга эришгани, озодлик Ватан равнақи-

28

Кейинги беш минг йил мобайнида башарият ўн беш мингдан зиёд катта-кичик урушларни бошдан кечирганининг ўзиёқ бунга мисол бўла олади. Шунинг учун уруш ва тинчлик, хавфсизликни таъминлаш масаласи бугун ҳам долзарб масала бўлиб қолмоқда.

Соҳибқирон Амир Темурнинг набираси Мирзо Улуғбек Мовароуннаҳрга ҳукмронлик қилган қирқ йил мобайнида мамлакатда тинчлик-барқарорлик устувор бўлгани сабабли илм-фан, маданият юксак тараққий этган, бунёдкорлик ишлари ривожланган, кўҳна заминимиз гуллаб-яшнаган.

Уруш ва низолар чиққан жойдан файз-барака кетади, халқ оч-яланғоч бўлиб қолади, болаларни ўқитиш, соғлом қилиб тарбиялаш имкони бўлмайди. Афғонистонда йигирма йилдан зиёд давом этаётган уруш оқибатларини кўриб бунга ҳаммамиз ишонч ҳосил қилганмиз.

Бизнинг мамлакатимизда тинчлик масаласи ҳамиша энг муҳим ва устувор масала бўлиб келмоқда. Шунинг учун биз Ватанимизни равнақ топтириш, болаларни соғлом ва баркамол қилиб тарбиялаш, илм-фан ва маънавиятни ривожлантириш, халқимиз турмушини фаровон қилиш борасида кўп ютуқларга эришмоқдамиз.

Дарс халқ фаровонлиги ғояси ҳақидаги фикрлар билан тугалланади.

Халқ фаровонлиги.

Халқ фаровонлиги деганда, одамларнинг муносиб турмуш шароити, иқтисодий жиҳатдан тўқис яшаши, тараққиёт тақозо этган энг зарур моддий имкониятларга эга бўлиши тушунилади.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар айнан ана шу мақсадга қаратилган. Лекин халқ фаровонлигига эришиш учун одамларнинг бунёдкорлик салоҳиятини ишга солиш, уларнинг онига ислохотлар моҳиятини чуқур сингдириш ва уларни бу жараённинг фаол иштирокчисига айлантириш зарур. Бунинг учун эса уларнинг дунёқарашини, ҳаётга, меҳнатга, ерга муносабатини тубдан ўзгартириш муҳим аҳамият касб этади. Чунки фаровон турмуш асоси — эркинлик, тadbиркорлик ва ташаббускорликдир.

Халқимизда мулкка эгалик ҳиссини тарбиялаш, хўжалик юртишнинг замонавий усулларини ўзлаштириш, ўз кучига ишонч туйғуларини камол топтириш, болаларга касб-хунар ўргатиш, уларда меҳнат кўникмаларини ҳосил қилиш бу борадаги муҳим вазибаларимиздан ҳисобланади.

Ота-боболаримиз қадим-қадимдан ҳалол меҳнатни, касб-хунар-

(Давоми 11-бетда)

30

(Давоми. Боши 3—10-бетда)

ни фаровонлик асоси деб билган. Шунинг учун “Бир йигитга қирқ хунар оз” деган мақол ҳозирги кунда янада долзарб аҳамият касб этмоқда. Чунки бугун биз нафақат ота-боболаримиз амал қилиб келган анъанавий касбларни, балки техник тараққиёт билан боғлиқ замонавий касбларни ҳам пухта эгаллашимиз керак. Хусусан, бугунги кунда фаровонликка эришиш компьютер техникаси, мураккаб технологияли ишлаб чиқариш соҳалари, бизнес ва тадбиркорлик турларига доир касбларни эгаллаш билан ҳам боғлиқ.

Ўзбекистоннинг ер ости, ер усти бойликлари кўп, мамлакатимизнинг иқтисодий салоҳияти улкан, халқимиз меҳнаткаш ва бунёдкор. Буларнинг барчаси фаровон ҳаёт негизи, ҳар бир юртдошимиз эҳтиёжларини қондириш, ўзлигини намоён этиш ва бунёдкорлик қобилиятини руёбга чиқаришнинг асосий заминидир.

Бугун халқимиз мана шундай пойдевор асосида, эркин иқтисодий муносабатлар ҳукмрон бўлган бозор шароитида фаровон турмуш барпо этиш йўлида меҳнат қилмоқда.

Халқнинг фаровонлиги — давлатнинг қудратидан далолат. Шунинг учун фуқароларимизда ҳар қайси инсон ва оила бадавлат бўлса, жамият ва давлат ҳам кучли ва қудратли бўлади, деган тушунчани шакллантириш муҳим аҳамият касб этади.

Ўнинчи мавзу “Инсон ҳаётида ростгўйлик, фаҳм-фаросатлилиқ ва зийракликнинг аҳамияти, салбий иллатларнинг оқибатлари” деб аталади. Уни ўрганишда тўғрилиқ, қаноат — қинғир ишлардан ўзини тийиш, ҳалоллик ва инсонийлик эканлиги, ростгўйлик — ҳақиқатни гапириш, тўғрилиқ ва ростгўйликнинг моҳияти, фаҳм-фаросат — воқеа-ҳодисаларни тўғри ва тез тушуниб, англаб, идрок эта билиш қобилияти, зийраклик — тез фаҳмлаш, фаҳмнинг ўткирлиги, фаҳм-фаросатда ўқувлилиқ, фаҳм-фаросатлилиқ ва зийракликнинг инсон ҳаётида қийин вазиятлардан чиқиб олишдаги аҳамияти ҳақида тушунтирилади.

Ёлгончилик — ҳақиқатга зид, нотўғри гап, уйдирма; чақимчилик гап ташиш, бировнинг гапини иккинчи одамга етказиш, тухмат, бировни айблаш мақсадида уйлаб чиқарилган асоссиз даъво, бўхтон; гийбат эса бировнинг орқасидан ёмонлаб гапириш, фисқу фасод эканлиги, ёвузлик-баттоллик, жоҳиллик эканлиги, ёлгончилик, чақимчилик, тухмат, гийбат ва ёвузликнинг оқибатлари мисоллар асосида ўқувчилар онгига етказилади.

Инсон феъл-атворидаги тўғрилиқ, ростгўйлик, зийраклик, фаҳм-

31

да ҳозирги давр ёшлари ва кийиниш одоби, кийиниш — инсон ташқи қиёфасининг ривожланганлигини курсатувчи муҳим восита эканлиги; кийимга муносабат — инсон диди ва умумий маданиятнинг муҳим белгиси эканлиги; ҳозирги давр ёшлари ва мода, моданинг кишилар ахлоқида, жамиятда узини тутишида, инсоний муносабатларда акс этиши; мода ва инсон хулқи; мода ва эстетика муаммолари, моданинг инсон эҳтиёжларига мос бўлиши, модага тўғри муносабатда бўлиш, ёшлар ва замонавий кийиниш; мода ва шахснинг узига хослиги масалаларига эътибор берилади.

“Ичкиликбозлик, гиёҳвандлик ва кашандалик. Унинг зарарли оқибатлари” деб номланган ўн тўртинчи мавзунини ўрганишда ичкиликбозликнинг кишилар соғлигига ва турмушига зарар етказиши; спиртли ичимликларнинг инсон организми ҳамда хатти-ҳаракатларига таъсири. Унда ҳаракатлар уйғунлигининг бузилиши. Кишиларда асаб чарчоғи ва ички аъзоларда юз берадиган касалликлар, алкоголь психозлари ҳақида маълумот берилади.

Гиёҳвандлик — бир ёки бир неча наркотик моддаларга (алкоголь, морфий, афюн, наша ва бошқалар) ўрганиб қолиб, уларни истеъмол қилмасдан тура олмаслик, хумор тутишнинг ёмон оқибатларга олиб келиши; афюн ва нашанинг тарқалиши; унинг асаб касалликларига олиб келиш сабаблари; гиёҳвандликнинг инсон организмга салбий таъсири тушунтирилади.

Ичкиликбозлик, кашандалик ва гиёҳвандликнинг инсон наслига ҳамда жамиятга салбий таъсирга алоҳида эътибор берилади.

М.Саъдий, А.Навоий ижодидан ичкиликбозлик ва гиёҳвандлик ҳақида намуналар ўқилади ва улар таҳлил этилади.

Ўн бешинчи, “Миллий байрамлар, анъаналар, Хотира ва Қадрлаш кунларини нишонлаш” мавзусида эса байрам — инсон ҳаётидаги энг қувончли воқеа - ҳодиса эканлиги; анъана — авлоддан-авлодга ўтиб борадиган, жамоатчилик фикри билан қўллаб-қувватланадиган ижтимоий ахлоқ ва муносабатларнинг умумлашган қонун ва талаблари эканлиги, байрам ва анъаналарнинг миллий, маданий ижтимоий-сиёсий жиҳатлари ёритилади.

Ўзбек халқининг қадимдан таркиб топган анъаналари: бир-бирига кўмаклашиш, меҳр-оқибат курсатиш, йигитларни уйлантириш, қизларни узатиш, ҳашар ва бошқалар; замонавий анъана-

33

фаросатлилиқ, халқ ишончини қозониш, иззат-ҳурматга сазовор бўлишда муҳим ҳислат эканлиги, қаноат — ҳаётга, озга ҳам, кўпга ҳам, оғирликка ҳам, хурсандликка ҳам кўникиш, сабр қилиш, нафсни тийиш, очкузлик, сабрсизлик, қаноат этмасликнинг аччиқ меvasи сифатида, очкузда нафс, ҳирс балосининг қаноат, инсонийлик, маънавий баркамоллик, заковатга қарама-қаршилиги, сабр-тоқатнинг очкуз учун бегоналиги, саховат, ҳимматлилиқ белгиси эканлиги тушунтирилади.

Буюк мутафаккирларимиз М.Саъдий, А.Жомий, А.Навоий ва бошқалар ижодида қаноат, инсонпарварлик, саховатнинг улуғланиши, очкузлик, жаҳолат, разолат, қабохатнинг қораланиши, уларнинг асарларидан олинган парчалар мисолида тушунтирилади.

“Вақт мезони. Бўш вақтдан тўғри фойдаланиш” деб номланган ўн биринчи мавзуда вақтнинг турли (маданий, маънавий, маиший) эҳтиёжлари, вақтнинг инсон қизиқишлари, истак ва қобилиятлари ҳисобга олиниб тақсимланиши;

Бўш вақтларнинг турлари: уйин, сайр, спорт, мутолаа, жамоат ишлари, маданий-оммавий байрамлар, театр-кино, телевидение курсатувлари, маданий ҳордиқ чиқариш, тўғрак машғулоти билан банд бўлиш ва шу кабилардан унумли фойдаланиш ҳақида билим берилади.

Бўш вақтнинг моҳияти: вақт мезони ва унинг киши ҳаётидаги урни, мактабда, уйда, яшаш жойларида бўш вақтни самарали ўтказишнинг шакллари, бўш вақтда дам олишнинг турлари: ухлаш, йўл юриш ва сафарга чиқиш одоби ҳақида мутафаккирларнинг ибратли фикр ва мулоҳазалари; йўл юриш қоидалари, сафарга тайёргарлик, сафар чоғида ҳамроҳ танлаш, сафарда кийиниш, муомала, овқатланиш, ҳамроҳлик маданиятига эътибор; ёшлар ўртасида содир бўлаётган баъзи бир салбий ҳолатларни бартараф этишда бўш вақт ва ҳозирги замон ёшларининг ундан фойдаланиш даражаси; ўқувчининг бўш вақтини тўғри ташкил этиш йўллари тўғрисида маълумот берилади.

Ўн иккинчи, “Шахсий гигиена талаблари” мавзусини ўрганишда ҳар бир ўқувчининг ўз тани, кийим-кечаги ҳамда буюмларини пок ва тоза тутиши; поклик ҳар хил касалликларнинг олдини олиш, саломатлик шарти эканлиги; поклик — мусулмончилиқнинг асосий шарти сифатида тушунтирилади.

Халқ табobati ва инсон саломатлиги; оилада халқ табobati асосий тамойилларига риоя этиш қоидалари ўқувчиларга етказилади.

Ўн учинчи, “Ёшлар ва кийиниш маданияти” мавзусини ўрганиш-

32

лардан янги тугилган гўдакнинг ота-онасига гувоҳнома топшириш, биринчи қўнғироқ, битирув кечасини нишонлаш, биринчи маош, авлодлар учрашуви, қарияларни тантанали суръатда фахрий дам олишга кузатиш, хотира ва қадрлаш кўни, билимлар кўни, китоб байрами, санъат байрами, гўл сайллари ва ҳоказолар билан боғлиқ бугунги анъаналар ҳақида маълумот берилади.

Мустақиллик йилларида анъанага айланиб бораётган байрамлар: Мустақиллик байрами, Конституция кўни, Ватан ҳимоячилари кўни, Ўқитувчилар ва мураббийлар умумхалқ байрами ва бошқаларнинг аҳамияти;

Ўрта Осиё халқлари тарихи билан боғлиқ миллий байрамлар: Мустақиллик байрами, Наврўз, Меҳржон, Бойчечак, Гўл сайли ва бошқаларни нишонлаш ҳақида тавсиялар берилади.

Марҳумларни хотирлаш халқимиз учун қадимий миллий анъана эканлиги, Хотира ва қадрлаш кўни ҳамда уни нишонлаш қоидалари “Хотира” майдонларининг ташкил этилиши тушунтирилади.

Ўн олтинчи мавзу “Наврўз тарихи ва одобномаси” деб аталади. Уни ўтишда Наврўз байрамининг моҳияти, Наврўзнинг байрам этилиш тарихи, Мустақиллик ва Наврўз, Наврўзнинг жорий этилиш сабаблари, Наврўзни нишонлаш, халқ сайли, ҳашар, меҳр-оқибат курсатиш, ҳиммат ва бошқалар ҳақида маълумот берилади.

Наврўзнинг байрам этилиши, мақсади ва аҳамияти: Наврўз бе-заги, Наврўз тафаккури, Наврўз меҳнати, Наврўз шодлиги, Наврўз нашидаси, Наврўз ифтихори ҳақида тушунтирилади.

Наврўз одобномаси, замин кукатлари: арпа, бугдой, шоли ва сулининг инсон саломатлигида тутган урни; Наврўз неъматлари — сумалак, кўк сомса, ҳалим, гужа, баҳорда усадиган шифобахш усимликлар: соврижон, каклик ўт, бугдой, равоч, дулана, ясмиқ, нилуфар, седананинг инсон саломатлигига наф келтириши; Наврўз солномаси ҳақида тасаввур ҳосил қилинади.

Наврўз билан боғлиқ қадимий ўрф-одатлар, маросимлар; Наврўз олимун фозиллар, шоиру мунажжимлар, машшоқлар назиди; Наврўзнинг ахлоқий, руҳий, жисмоний, экологик — тарбиявий аҳамияти ўқувчилар онгига етказилади.

(Давоми келгуси сонда)

34

ХАЛҚАРО ТЕРРОРИЗМ— БАШАРИЯТ МУАММОСИ

Кеча Республика. Маънавият ва маърифат Кенгашида "Халқаро терроризм—башарият иллати" мавзусида семинар бўлиб ўтди.

Бугунги кунда дунё ҳамжамиятини ташвишга солаётган муаммолардан бири, айтиш жоиз бўлса, энг хавфлиси уюшган терроризмдир.

Бундан бир неча йил аввал юртимизда амалга оширилган террористик ҳаракатлар ҳам ана шундай, миллати, эътиқоди, насл-насабининг тайини йўқ, фақатгина юрт тинчлигини бузиш, мустақиллигимизга раҳна, одамлар кўнглига гулгула солиш ниятида бўлган бир гурӯҳ ваҳшийларнинг ишидир.

Илмий-амалий семинарда сўзга чиққан Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизмати бошқарма бошлигининг биринчи ўринбосари Й.Шералиев "Халқаро терроризмнинг минтақамизга таҳдиди" мавзусида маъруза қилди. Маърузачи ўз сўзида бугунги кунда турли диний оқимларга қўшилиб қола-

ётган ёшлар тарбиясидаги иллатлар улар камолга етаётган пайтдаги бўшлиқдан далолат беришини, ёш авлодни бундай оқимларга кириб қолмаслиги учун болани мурғаклигиданоқ тарбиялаб бориш зарурлигини таъкидлади. Шунингдек, семинарда Ўзбекистон Республикаси Оммавий-ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси ҳам-раиси, "Хуррият" газетаси бош муҳаррири Хуршид Дўстмуҳаммад "Халқаро терроризмга қарши курашда оммавий-ахборот воситаларининг ўрни" мавзусида маъруза қилди. Семинарда Тошкент шаҳар ҳокимининг ўринбосари, шаҳар маънавият ва маърифат Кенгаши расисининг ўринбосари Р.Ақромов, туманлар "Маънавият ва маърифат" бўлимлари масъул ходимлари, халқ таълими бўлимлари мутасаддилари иштирок этди.

Ogohlikka da'vat

МУХБИРИМИЗ

КЕЧАНИНГ САБОҒИ ЭРТАНИНГ КАМОЛИ УЧУН

1999 йилнинг 16 февралда юртимиз пойтахтида юз берган машъум воқеалар тарихнинг доимо бир маромда кечмаслигини, унинг долғали, нотекис йўллари ҳам борлигини бизга эслатди.

«Бугунги ҳаётимиз учун Яратганга шукр қилишимиз керак. Негаки, истиқлол туфайли халқимиз тарихимизнинг бир бўлаги булган динимизни янгидан англамоқда. Шу мақсадда диний ходимлар тайёрловчи Ислом университети

очилди. Унда ёшларимиз Ислом назарияси ва тарихи, фалсафаси ва ҳуқуқшунослиги, маданияти ва ахлоқини урганмоқдалар, —деди Тошкент шаҳар имом хатиби Анвар ҳожи Турсунов кунги кеча Абу Райҳон Беруний номидаги ТДТУда "Терроризм ва ақидапарастлик гоёлари—тараққиётга қарши гов" мавзусида утказилган тадбирда. —Таққослаш учун айтиш жоизки, мустақилликкача Тошкент шаҳрида 17 та маҷит булган. Бугунги кунда эса уларнинг сони 115 та булиб, республикамиз бўйича 2000 тани ташкил қилади. Лекин битта нарсани афсус билан айтишга мажбурман—маҷитларга қатнайдиғанлар орасида гаразли кимсалар ҳам бор эканки, уларнинг ички "касаллик"ларини, бундан ропна-роса икки йил олдин, "иситма"лари очикдан-очик ошкор қилди. Бундай маънавий бузқудликнинг қуринишларини такрорламаслик, бунинг учун кечаги хатодан ибрат олишимиз лозим».

Университетнинг "Миллий истиқлол гоёсини урганиш ва тарғиб этиш маркази" раҳбари, профессор Марғуба Мирқосимова олиб борган ушбу тадбирда Ислом университети биринчи проректори Абдулҳай Абдуллаев ҳам сўзга чиқиб, дин, ислом, бу борада Ислом университети олиб бораётган ҳаракатлар ва бунда ёшларнинг фаолияти хусусида тўхталди. Тадбирнинг "Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт—пировард мақсадимиз" дея номланган қисмида эса талабалар ва меҳмонлар уртасида жамият ва бугунги воқелиқ тўғрисида савол-жавоб бўлиб ўтди.

Шерали НИШОНОВ

Hamkorlik

билан ишлаш, электрон почтадан қандай фойдаланиш, компьютер орқали хорижий мамлакатлар таълими тўғрисида ахборот олиш ва алоқа ўрнатиш, "Медия-ресурс-студиялари" ташкил этиш ҳақида кенг қамровли мазмунли, қизиқarli маърузалар ташкил этилди. "Устоз" жамғармаси

Республика Таълим марказида махсус дастур асосида Халқ таълими вазирлиги, Республика Таълим маркази, ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси, ЮНЕСКО ишлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий комиссияси, "Устоз" Республика жамғармаси, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги билан ҳамкорликда "Мактабдан ташқари ва қўшимча таъ-

тириш семинарнинг асосий мақсади эди.

Семинар ишида Халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Р.Аҳлиддинов, ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси бошлиғи М.Барри Лейн, Республика Таълим маркази директори Г.Алимова, ЮНЕСКО ишлари бўйича Миллий комиссияси масъул котиби А.Икромов ўзларининг сермазмун, қизи-

ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲОТЛАР

лим инфратузилмасини ривожлантириш" мавзусида семинар ташкил этилди. Семинар ишида ЮНЕСКОга аъзо мактабларнинг раҳбарлари ва ўқитувчилари қатнашдилар.

Жамоат таълим марказлари иш фаолияти янги йўналишини ишлаб чиқиш, Ўзбекистон ва хорижий мамлакатларда фаолият кўрсатаётган ЮНЕСКО мактаблари ва "Жамоат таълим марказлари" билан тажриба алмашиш, илгор тажрибалар билан таниш-

қarli маърузалари билан қатнашдилар. Жумладан, ЮНЕСКОнинг ёшларга оид энг сермахсул таълим дастурларидан бири Бирлашган Мактаблар Дастуридир. Ушбу Дастур 1953 йилда ташкил этилган бўлиб, ҳозирги кунда дунёнинг 10000дан ортиқ мактаблари ушбу дастурга аъзо бўлган.

Семинар қатнашчилари Тошкент шаҳридаги "Устоз" жамғармасида бўлдилар. "Таълимда янги технологиялар" мавзусида, "Интернет"

мутахассислари томонидан тайёрланган компакт диск намойиш этилди.

Бухоро, Андижон, Хоразм вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикаси ЮНЕСКО мактаблари иш фаолиятини такомиллаштириш, "Жамоат Таълим Марказ"ларини ташкил этиш ва уларни замонавий техник воситалар билан таъминлаш мақсадида ЮНЕСКО томонидан замонавий, янги русумли компьютерлар уларга тақдим этилди.

Ш.МАДРАҲИМОВА

АССАЛОМ, ЯНГИ МАКТАБ!

Қаердаки раҳбарлар ўз ишларини намунали йўлга қўйиш билан бирга эл-юрти учун қайишса, лозим бўлганда ҳимматли хислатларини намойиш қилса, албатта, унинг ҳурмати ва обрўи халқ орасида ошиб бораверади. Қорақалпоғистон Республикаси Элиқалъа туманидаги Гани Одиллов номидаги фермер хўжаликлари уюшмаси раиси Нуритдин Фахритдинов ана шундай ажойиб инсонлардан биридир. Унинг шахсий ташаббуси билан ушбу хўжалик ҳудудида 100 ўринлик янги мактаб биноси қурилиб, ишга туширилди. 64-таънч мактаби бўлиб очилган бу янги мактаб қурилишига маблағлар фермер хўжаликлари уюшмаси ҳисобидан сарфланди. Энди раис ўқувчиларни моддий жиҳатдан рағбатлантириш режаларини ҳам тузмоқда.

Istiqbolim-istiqbolim

Мўйноқ туманидаги Қизилжар овулида 270 ўринли янги мактаб биноси қурилиб, фойдаланишга топширилди. Ушбу янги илм масканини 329-кўчма механизациялашган жамланма қурувчилари сифатли қилиб бунёд этишди.

Янги мактаб очилиши тантанасида Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси раиси Т.Қамолов, Мўйноқ тумани ҳокими Ж.Турсунбеков, туман халқ таълими бўлими мудири Ж.Жусупов, ушбу 10-мактаб директори М.Ўтепбоев, қурувчилар номидан Т.Қўжиқовлар сўзга чиқишиб, мўйноқлик болаларни, ўқитувчилар ва ота-оналарни янги илм даргоҳи билан самимий табриклашди.

Ғойиб ЁҚУБОВ,
ўз мухбиримиз

ҚИЗИҚАРЛИ ВА ФОЙДАЛИ УЧРАШУВЛАР

ЎзМУ қошидаги Собир Раҳимов академик лицейида турли-туман тадбирлар амалга оширилмоқда. Яқинда бўлиб ўтган ЎзМУ экология кафедрасининг мудири, профессор Т.Раҳимованинг "Биология ва экологик муаммолар" мавзусидаги қизиқarli маърузаси, шунингдек, касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларда физика фанини амалий ўқитишни такомиллаштиришга бағишланган илмий-услубий семинар бунинг мисолидир.

Ушбу семинарда ЎзМУ профессор-ўқитувчилари томонидан яратилган янги лаборатория ишлари, намойиш тажрибалари, кўргазмалар воситалар билан қатнашчилар танишдилар. Шунингдек, етук олимлар, ижодкорлар билан мунтазам ташкил этилаётган учрашувларда ўқувчилар илм ўрганиш, китобни севиш, хусусан, устоз ва шогирд муносабати, Ватанга бўлган муҳаббат ҳақидаги тушунчаларини бойитмоқда, ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олишмоқда.

Йиғилишда сўзга чиққанлар ёшларни танланган тўғри йўлдан тойдиришга ҳаракат қилаётган нотўғри қарашлар таъсирига берилмасликка, Ватанни кўз қорачиғидек асрашга ҳамда шу Ватанга муносиб фарзандлар бўлиб етишишга чақирдилар.

Аброр АХМЕДОВ

Шарқнинг буюк файласуф шоири Абдурахмон Жомий шундай ёзди: Навоий туркийда қалам тебратиб, туркий забонга яна жон ато этди. Агар у форсийда ёзганида бу тилда ёзадиган бошқа шоир қолмас эди...

Ҳақ ва одилонга айтилган ушбу таърифга бошқа сўз қўшолмаймиз. Ҳақиқатдан ҳам шоир даҳоси беш ярим асрдан буён маънавий оламимизни ёритиб, узига чорлаб келмоқда. Бебаҳо ва улмас асарлари

га яна букилмас ирода, собит чидам ҳам кераклир. Биз ҳали ҳазрат ижодини узокдаги ойни билган каби биламиз, холос. Холбуки, бу ижодга қайта-қайта мурожаат этганимиз сайин унинг янгидан-янги қирралари очилаверади. Сир эмаски, Навоийгача булган қалам соҳиблари уч-тўртта жанрда ёзсалар, Навоий ижоднинг йиғирма етти жанрида сўз айтиб, энг куп ва хуп ёзган даҳога айланди.

Айни кунларда мамлакатимиз

УМРИ ДУНЁ УМРИДАЙ УЗУН

билан жаҳон адабиёти ва маданияти хазинасини бойитган шеърий султони ўзбек тилининг асосчисигина бўлиб қолмай, унинг ривожига улкан ҳисса қўшган муътабар зотдир.

Навоий ҳазратлари сўз сеҳрига ва донишманд олим бўлиш билан бирга элу улус ободончилиги, тинчлиги учун ёниб яшаган йирик давлат арбоби ҳам эди. Унинг раҳнамолигида шаҳарлар чирой очиб, жафокаш халқ адолат шабадаларидан баҳраманд булди.

Навоий шахсияти ва ижодиёти ни бириш учун биргина ақл ва билимнинг ўзи камлик қилади. Бун-

бўйлаб беназир шоир таваллудининг муборак 560 йиллиги давом этмоқда. Шу муносабат билан жойларда қўллаб учрашув ва тадбирлар утказилиб, бадиий сўз билимдонига юксак эҳтиром кўрсатилляти. Тошкент Давлат юридик институтида бўлиб ўтган "Ғазал мулкнинг султони" мавзусидаги маънавий-маърифий анжуман ҳам ана шундай тадбирлардан бири булди. Институтининг "Маънавият ва маърифат" бўлими ҳамда Юнусобод тумани ҳокимлигининг "Маънавият ва маърифат" маркази ҳамкорликда уюштирган ушбу анжуман ҳақиқий миллий байрамга айланиб

кетди.

Дарҳақиқат, Юртбошимиз Ислом Каримов "Ўзлгимизни би-лиш учун Навоий қолдирган туғанмас мероснинг маъно-моҳиятига чуқур етишимиз керак" дея уқтирган эдилар. Эндиги вази-фамиз болажонларимизни богча ёши-данок Навоий руҳиятига яқин-лаштиришдан, ҳикматли сузлари-

Navoiyxonlik

га амал қилишдан иборат булади. Шундагина биз Навоийни англаш ва тушуниш орқали юксак бахтга мушарраф буламиз.

Ҳа, Навоий ижоди барча эзгу-ликларнинг гултожидир. Ер юзи-да ҳаёт деб аталган муъжизавий қудрат борки, ҳазратга булган бу эҳтиром асло сўнмайди. Шундай экан, Навоий умри дунё умридай узун, абадий сингари боқийдир.

Гулчеҳра ХЎЖАНОВА,
Тошкент Давлат юридик институтининг "Ўзбек тили ва адабиёти" кафедраси ўқитувчиси

Марказий Америка мамлакати бўлган Сальвадорда бир ойда икки марта кучли ер силкиниши кузатилган эди. Зилзила кучи Рихтер шкаласи бўйича 7,6 баллни ташкил этиб, унинг маркази мамлакат пойтахтидан юз километр узоқликда бўлган. Натижада 800 киши ҳалок бўлди, 300 нафари дом-дараксиз йўқолган. 5000 дан зиёд одам турли даражада тан жароҳати олган.

Украиналик врач Валерий Ивасюк Буюк Британия ҳукуматида сиёсий бошпана сўраб мурожаат қилган. Бунга сабаб, Ивасюк журналист Тонгадзенинг ғойиб бўлиши билан боғлиқ парламент текширувида маслаҳатчи сифатида иштирок этган. Украина бош прокурори Потенбенко билан бу иш юзасидан "келишолмай қолган". Энди у ўз юртида тинч яшай олишига ишонмаяпти.

Маиший электротехник жихозлар ишлаб чиқариш бўйича дунёда иккинчи ўринда турадиган япон корпорацияси Sony «ePF Network» рақамли интерфаол телетизим»даги иштирокини тўхтатмоқчи. Бу ҳақда корпорация матбуот котиби хабар тарқатган ва бунга тегишли бўлган 10 фоизли акциялар пакети сотилажигини маълум қилган.

Исроилдаги - Холон шаҳарчасида исроиллик ҳарбийларга ҳужум уюштирилди. Ҳужумнинг ғайриоддийлиги шундаки, ишчиларни ташувчи автобусни бошқариб кетётган фаластинлик ҳайдовчи бекатда турган исроилликларни босиб кетган. Натижада 9 киши шу жойнинг ўзида оламдан ўтди. 20 нафар фуқаро оғир аҳволда касалхонага келтирилган.

ЯНГИ АСРДАГИ "ЯНГИ" МУАММОЛАР

Жаҳон ҳамжамияти XXI асрга ҳайратомуз фан-техника ютуқлари билан қадам қўйди. Эндиликда инсоният ҳар қандай қийинчиликларсиз ҳатто коинотни ҳам ўрганиш имконига эга бўлди.

Об-ҳаво ўзгаришлари, дахшатли табиий офатлар содир бўлиши, қақалоқларнинг заиф туғилиши, турли давоси бўлмаган касалликларнинг пайдо бўлиши — бу ҳаммаси табиатга бўлган муносабатимиз натижасидир!

Яқинда "Greenpeace" экспертлари шундай маълумотни эълон қилишди. АҚШ, Россия, Европа ва Осиё мамлакатлари ҳар йили дунё океанига 5 минг тоннадан зиёд ўта заҳарли бўлган кимёвий радиоактив моддаларни тўқар ва бунинг оқибатида сув заҳарланиб, тўқилган жойнинг табиий аҳволи ҳеч қачон тикланмас экан. Ернинг "яшил ўлкаси" дея аталмиш ўрмонлар эса, ҳар йили 3,5 млрд. м²га (300 та Швеция худудига тенг) камаяр ва уларнинг ўрнида улкан чўллар пайдо бўлар экан. Қарангки, бу кўрсаткич 2005 йилга келиб 2 баробар ошиши тахмин қилинмоқда. Бу эса табиатнинг мутлақо издан чиқishi, дунёга носоглом ва заиф авлоднинг келиш хавфини туғдиради.

Мансур АБДУСАТТОРОВ,
ЎзДЖТУ қошидаги
академик лицей талабаси

ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ЎҚУВЧИЛАР БАҲОЛАЙДИ

Саксониядаги 13 та мактабда ўқитувчиларнинг ҳар бир ўқувчи қизиқишини ҳисобга олиб, ўз устида ишлашини ошириш, изланишини кучайтириш, ўтиладиган ҳар бир дарсга ўқувчилар сингари тайёргарлик кўришига ундаш мақсадида янги лойиҳа ишлаб чиқилди ва амалда қўлланила бошланди.

Мактаб ўқувчилари эндиликда ўзларига дарс ўтадиган ҳар бир фан ўқитувчиларининг ўтадиган дарсларини баҳолаб борадилар. Лойиҳадаги тизимга кўра, ўқитувчилар 6 баллик тизим асосида баҳоланадилар.

Райҳона ХОЛМУРОВОДА

Аввал айтиб ўтганимиздек, Нобел мукофоти янги лауреатларининг номлари ҳар йили 21 октябр куни эълон қилинади ва 10 декабр яъни, А.Нобел вафот этган куни, ушбу мукофотларни топшириш маросимлари ўтказилади. Мукофотлар топшириш билан боғлиқ тадбирлар деярли бир ҳафта давом этади. 10 декабрь Швеция халқи учун "Нобел куни" номи билан улуг байрам ҳисобланади ва унинг шарафига миллий байроқлар кўтарилди. Янги мукофот соҳиблари Стокгольмга етиб келган куниеқ журналистлар билан суҳбатлар уюштирилади. Сўнгра давлат раҳбарлари ва дипломатик ваколатхона вакиллари билан учрашадилар.

10 декабр куни эрталабдан мукофот соҳиблари Стокгольм филармонияси концертлар залига тўпланадилар ва асосий маросимни кўнгиладигдек ўтказиш мақсадида астойдил машқ қиладилар. Ўша куни кечқурун 1700 киши сиғадиган ушбу залда мукофотларни топшириш маросими ўтказилади. Лауреатлар жамғарма Низомиди кўрсатилганидек, фрак кийиб ўтирадилар. Маросим бошида бирин-кетин Нобел жамғармаси, Швеция Фанлар Академияси ва Каролина институтининг вакиллари ҳисобланган таниқли олимлар, аввал швед тилида, сўнгра инглиз тилида ўз соҳасидаги янги лауреатнинг ҳаёти ва илмий фаолияти тўғрисида қисқача нутқ сўзлайдилар. Улар ўз сўзларининг охирида Швеция Қиролининг қўлидан мукофотни қабул қилиб олиш учун янги лауреатни ўртага таклиф қиладилар. Тантанали муסיқа садолари остида Қирол янги мукофот соҳибини табриклайди ва мукофотни тасдиқловчи ёрлик ҳамда А.Нобел сиймоси туширилган олтин медални топширади. Ҳар бир янги лауреат билан шу тантанана қайтарилди. Шундан сўнг ҳамма йиғилганлар билан алоҳида тайёрлаб қўйилган зиёфатлар залига ўтадилар. Кеча давомида янги лауреатларнинг ҳар бирига қисқача нутқ сўзлаш учун имконият берилади ва улар учун тантанали қадах сўзлари айтилади. Фақат ушбу ноёб мукофот ихтирочисини ёд этиб қадах кўтарилгандагина жимлик

ҳукм суради. Тантаналарнинг эртасига Нобел жамғармасида янги лауреатларга ажратилган пул маблағлари берилади.

Мукофотлар топширилгач, лауреатлар яна матбуот, радио ва телевидениега интервью берадилар. Нобел жамғармасининг Низомига биноан, улар яна ярим йил "Нобел маърузалари" деб номланган тадбирларда ўзларининг илмий ишлари тўғрисидаги чиқишлар билан қатнашадилар. Лауреатлар билан боғлиқ барча маълумотлар (таржимаи ҳоллари, фотосуратлар, маърузалар матнлари ва ҳоказо) Нобел жамғармаси архивида жамланади ва нашр қилинади. Бу ҳужжатлар илм-фан тарихини ўрганишда ўта қимматли манба бўлиб хизмат қилади.

Мукофотлар топшириш маросимларининг биринчиси 1901

йили ўтказилиб, унда биринчи мукофот соҳиблари бўлмиш В.Рентген, Я.Х.Вант-Гофф ва Э.А.Беринглар шарафига дастлабки қадахлар кўтарилган.

ВИЛГЕЛЬМ КОНРАД РЕНТГЕН

(27.03.1845 — 10.02.1923)

Немис физик тадқиқотчиси. Германиянинг Линнеп шаҳрида туғилган. 1896 йилдан Берлин Фанлар Академияси мухбир аъзоси. 1868 йили Цюрих политехникумини тамомлаган. 1871-1879 йиллари Страсбург университетида ишлаган. 1879-1888 йилларда Гиссен университети профессори ва бир вақтнинг ўзида Физика институти директори. 1888 — 1900 йиллари Вюрцбург университети профессори. 1894 йилдан шу университет ректорлигига сайланган. 1895 йили ўз номи билан аталувчи нурларни кашф қилган ва уларнинг физикавий ҳамда кимёвий хоссаларини тадқиқ этган. XIX асрнинг иккинчи ярмига келиб, катод электрон трубкалари ёрдамида тадқиқотлар ўтказиш кенг йўлга қўйила бошланди. Кўп тадқиқотчилар шу трубкаларга яқин турган фотомаҳсулотлар тез қўйиб қолишини пайқаганлар. Лекин бу нарсани кўп физикларнинг эътиборидан четда қолган. Бу физик ҳодисани ўрганишга биринчи бўлиб, В. К. Рентген бел боғлади.

ларида учрайдиган кўп касалликларни аниқлашда ва уларни даволаш учун ташхис қўйиш жараёнларида бу қурилма жуда қўл келмоқда.

Олимнинг келажак авлод учун битмас-туганмас наф келтирувчи бу кашфиётдан ташқари, физика фанининг ривожига улкан ҳисса бўлиб кирган магнетизм ҳамда кристалларнинг пьезоэлектрик ва пироэлектрик хоссаларини ўрганиш бўйича чоп қилинган илмий ишлари ҳам илм аҳлига яхши маълум.

ЯКОБ ХЕНДРИК ВАНТ-ГОФФ

(30.08.1852 — 01.03.1911)

Нидерландиялик физик-кимёгар. Роттердамда туғилган. 1871 йили Делфта шаҳридаги олий техника мактабини тамомлаган. 1878 йилдан Амстердам, 1887 йилдан Лейпциг, 1896 йилдан бошлаб эса Берлин университети профессори. Бир вақтнинг ўзида (1888 йилдан бошлаб) Амстердам физикавий-кимё институти директори.

XIX асрнинг иккинчи ярмига келиб, кимёвий жараёнларнинг тезлиги ва давомийлигини кўрсатиб берувчи кўплаб илмий тадқиқотлар натижалари, бу соҳада янги назариянинг пайдо бўлишига сабаб бўлди. Айниқса, бу йўналишдаги қўлга кири-

тилган ютуқлар, Вант-Гоффнинг илмий ишларида ўз аксини топган. 1874-75 йиллари ўтказилган тадқиқотлар асосида тўпланган назарий ва экспериментал натижаларни умумлаштириб, кимёвий жараёнларни оддий тенгламалар билан ифодалаб берди. Жумладан, термодинамиканинг асоси ҳисобланган изохора ва изотерма тенгламаларини яратди. У температура ортиши билан кимёвий жараённинг тезлашишини кўрсатиб берди. Унинг фикрича, атом ва молекулаларнинг илгариланма ҳаракатлари, температуранинг ортиши билан кучая боради ҳамда уларнинг энергиялари тўқнашиш юз берган пайтда максимал қий-

матга эга бўлади.

М. Фарадей томонидан электролиз ҳодисасининг кашф қилиниши билан электрокимёга асос солинди. Унинг асосида электр токи таъсирида кимёвий бирикма молекулалари алоҳида моддалар ионларига ажралади. Вант-Гофф эса, ўзи ўтказган тадқиқотлар асосида бу жараён электр тоқисиз ҳам юз бериши мумкинлигини кўрсатиб берди. Бу кашфиёт сувоқликларда осмотик босимни ўрганиш жараёнида юзага келган бўлиб, бу босим моддани ташкил этган атом ва молекулаларнинг ҳусусиятларини ўрганишда муҳим ўрин эгаллайди ҳамда шу модда учун Авагадро қонунини қўллаш имконини беради. Айнан шу кашфиётлари учун Я. Х. Вант-Гофф 1901 йили биринчи бўлиб, кимё соҳасидаги Нобел мукофотига лойиқ деб топишган эди.

Тиббиёт соҳасидаги Нобел мукофоти соҳибини Э.А.Беринг ҳаёти ва илмий фаолияти ҳамда шу соҳадаги бошқа маълумотлар билан сизларни кейинги мақоламизда таништирамиз.

Абдумажит Тўраев,
Физика-математика
фанлари номзоди,
Ўзбекистон Физика
жамияти Ҳайъати аъзоси

ШҲК СОВРИНДОРЛАР

1-ДАРС. ИНГЛИЗ АЛИФБОСИ

Ingliz tili saboqlari

Босма ҳарфлар	Ёзилиши	Транск-рипция	Янги ўзбек алифбосида ўқилиши	Босма ҳарфлар	Ёзилиши	Транск-рипция	Янги ўзбек алифбосида ўқилиши	Босма ҳарфлар	Ёзилиши	Транск-рипция	Янги ўзбек алифбосида ўқилиши
Aa	Aa	[ei]	[ey]	Jj	Jj	[dzei]	[jei]	Ss	Ss	[es]	[es]
Bb	Bb	[bi:]	[bi]	Kk	Kk	[kei]	[key]	Tt	Tt	[ti:]	[ti]
Cc	Cc	[si:]	[si]	Ll	Ll	[el]	[el]	Uu	Uu	[ju:]	[yu]
Dd	Dd	[di:]	[di]	Mm	Mm	[em]	[em]	Vv	Vv	[vi:]	[vi]
Ee	Ee	[i:]	[i]	Nn	Nn	[en]	[en]	Ww	Ww	[ˈdʌblju:]	[dablyu]
Ff	Ff	[ef]	[ef]	Oo	Oo	[ou]	[oʻu]	Xx	Xx	[eks]	[iks]
Gg	Gg	[dzi:]	[ji]	Pp	Pp	[pi:]	[pi]	Yy	Yy	[wai]	[vay]
Hh	Hh	[eits]	[eych]	Qq	Qq	[kju:]	[kyu]	Zz	Zz	[zed]	[zed]
Ii	Ii	[ai]	[ay]	Rr	Rr	[a:]	[a]				

Ушбу биринчи дарсимизни мукаммал ёд олсангиз, кейинги дарсларимизни ўзлаштириш осон кечади.

accels

Partners in Education

AMERICAN COUNCILS
FOR INTERNATIONAL EDUCATION
ACTR-ACCIS

Тошкент вилояти ҳамда Тошкент шаҳри маориф ходимлари диққатига!
“Таълимда ҳамкорлик” дастури

Халқаро Таълим бўйича Америка Кенгаши — лари АКСЕЛСнинг Ўзбекистондаги ваколат — хонаси фуқарошуносликни ўқитишга қизиқ — қан ўрта таълим муассасалари, педагогика университети, олий ўқув юрти педагогика факультетлари ўқитувчилари ҳамда ўрта таълим муассасалари маъмурий ходимлари учун мўлжалланган янги дастурнинг очи — лишини эълон қилади. Танловнинг 10 нафар голиби Америка мактаб ўқитувчилари билан ҳамкорликда ишлаш учун 7 ҳафтага АҚШга борадилар.

Анкеталар 2001 йил 15 мартга
қабул қилинади.

Анкета ва қўшимча маълумот учун қуйидаги манзил бўйича мурожаат қилишингиз мумкин:

АКСЕЛСнинг бош офиси: Тошкент, 700031,
Конституция кўчаси, 68-уй. Тел.: 152-12-81;
152-12-86 e-mail: general@actr.bcc.com.uz

Ушбу дастурга АҚШ ҳукумати
ҳомийлик қилади.

А.Авлоний номидаги ХТХМОМИда 2001 йилнинг март ойида қуйидаги тоифалар бўйича курслар режалаштирилган:

1.	Мутахассислиги ўзбек тили ва адабиёти бўлган директорлар	-ўзб-19-31
2.	Мутахассислиги тарих бўлган директорлар	-ўзб-5-17
3.	Мутахассислиги кимё-биология бўлган директорлар	-ўзб-5-17
4.	Мутахассислиги математика ва информатика бўлган директорлар	-ўзб-5-17
5.	Таълим рус тилида олиб бориладиган мактаб директорлари	-рус-19-31
6.	Таълим тожик тилида олиб бориладиган мактаб директорлари (ВПХМОИ да)	-ўзб-5-17
7.	Мутахассислиги физика ва умумий техника фанлари бўлган директорлар	-ўзб-19-31
8.	Директорлик лавозимида 5 йилгача ишлаётганлар	-ўзб-5-24
9.	Туман (шаҳар) ХТБ мудирлари	-ўзб-5-17
10.	Туман (ш.) ХТБ таълим тожик тилида олиб бориладиган УЎТМ барча фан методистларини “Лотин ёзувига ўргатиш” курси (Бухоро вилояти)	-ўзб-12-17
11.	Туман (ш.) ХТБ ўзбек тили ва адабиёти фани методистлари учун ДТС, УЎТ ўқув дастури ва тестни таълим жараёнига тадбиқ этиш	-ўзб-5-17
12.	Мактаб амалиётчи психологлари	-ўзб-19-31
13.	ЧЕТ раҳбарлари	-рус-5-17
14.	Махсус мактаб-интернат ва меҳрибонлик уйлари директорлари учун мақсадли курс	-ўзб-5-10
15.	Барча ПХМОИ психология кафедраси, кабинет мудирлари ва мутахассислари учун “Мактаб амалиётчи психологлари”ни тайёрлаш (маърузачилар) курси	-ўзб-5-31
16.	Барча ПХМОИ мактабдан ташқари таълим бўлим мудирлари ва мутахассислари учун “Йўл ҳаракати қоидалари” бўйича маърузачилар курси	-ўзб-26-31
17.	“Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш” бўйича маърузачилар курси	-ўзб-12-20

Эслатмалар:

“Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш” бўйича маърузачилар курси ўтказилиши муносабати билан “Спорт мактаби директорлари” ва “Ўқувчилар саройи ва БҲИМ директор ўринбосарлари” курслари ўтказилмайди. Шу курсларга жўнатилиши мўлжалланган тингловчиларни келмасликларини илтимос қиламиз.

Тингловчилар учун Марказий институт тасарруфидаги кутубхона, қироатхона ва бепул ётоқхона бўлади. Курс ҳаражатлари Марказий институт ҳисобидан тўланади. Тошкентга келиш ҳақи фақат темир йўл ва автобус билетларига тўланади. Курс давомида тингловчилар учун таниқли педагог-олимлар ўқув режа, дастур, стандартлар ҳақида маърузалар қиладилар, санъаткорлар, матбуот ходимлари билан учрашувлар ва Амир Темур музейи, Хотира, Шаҳидлар майдонлари ҳамда бошқа зиёратгоҳларга экскурсия уюштирилади.

Тингловчининг сафар гувоҳномасида қайси курсга юборилгани ҳамда лавозими аниқ кўрсатилган бўлиши керак.

Режада белгиланган муддатга етиб келмаган тингловчилар курсларга қабул қилинмайди.

Манзилимиз: Тошкент-95. Талабалар шаҳарчаси, Саидов кўчаси, 6-уй.

Транспорт: Шимолий темир йўл вокзалидан 20-троллейбуснинг “Талабалар шаҳарчаси” бекатигача.

QUTLOV

Ҳурматли устозимиз,
ҳамкасбимиз Каромат
Улуғмуродова!

Сизни таваллуд топган кунингиз билан чин дилдан муборакбод этамиз. Ёшларни билимли, одобли қилиб вояга етиши, элу юртига фидойий фарзанд бўлиши йўлида қилаётган барча эзгу ишларингиз ҳосиласи ҳамиша сизни хушнуд этаверсин. Соғ-омон бўлинг!

Нуробод туманидаги 35-ўрта мактаб жамоаси ва шогирдларингиз

Мухтаром
Эргаш Қаландаров!

Сизни туғилган кунингиз билан кутлаб, барча эзгу тилаklarимизни изҳор этамиз. Пахтачи туманига қарашли 12-мактабдаги фидокорона меҳнатингизни юксак қадрлаймиз. Жамоамизнинг ҳамиша ардоғида юринг, оилангиз бахтига омон бўлинг.

Пахтачи туманидаги
12-мактаб
жамоаси ва
фарзандларингиз

ЭЪЛОН

Ўзбекистон Давлат Жаҳон тиллари университети Халқаро журналистика факультети қошида тайёрлов курси очилмоқда. Курсда ўзбек тили ва адабиёти, рус тили ва адабиёти, чет тили (инглиз, француз, немис, испан, араб, япон, хитой, корейс) ҳамда тарих фанлари бўйича 2001 йил тест синовларга тайёрланади.

Ўқиш муддати — 5 ой.

Ўқиш шартнома асосида олиб борилади.

Ўқиш 2001 йил 20 февралдан бошланади.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Муқимий кўчаси, 104-уй.

Телефонлар: 53-32-50, 53-26-42.

ХУЖЖАТИ ЧАТОҚ ВИАЛЛИ

Англия премьер-лигаси жамоаси "Челси" клуби бош мураббийси лавозимидан ўтган йил сентябрда бўшатишган италиялик Жанлука Виаллида тренерликда ишлаш ҳуқуқини берадиган УЕФА рухсатномаси йўқ экан. У бугун шу лозим бўлган лицензияни олиш учун Англия мураббийлари ўқувига қатнашмоқда.

— У дастлаб шу қиш ва баҳорда ўқувнинг биринчи босқичини ўқийди. Бундан муваффақиятли ўтса, июнда иккинчи босқич ўқувларига қатнашади. Шу икки босқич ўқувлари тугаганидан сўнг у рухсатномага талабгорлик имкониятига эга бўлади, — деди Англия футбол ассоциацияси котиби Андриан Бивингтон.

АСЛИ ҚОНИДА БОР ЭКАН

18 ой давомида Кенияда иш олиб борган Дания спорт тадқиқотлари институти олимлари бу давлат қора танли югурувчиларининг ўзига хос қобилиятлари борлигини тасдиқлашди.

Тадқиқотлар Кения шимоли-ғарбидаги Каленжан провинцияси маркази Элдореттеда бўлиб ўтди. Бунга сабаб, тарихда айнан шу ердагиларнинг аجدодлари дунёнинг энг яхши югурувчилари ҳисобланишган.

Британия телевидениеси орқали сўзга чиққан даниялик олимларнинг таъкидлашича, кенияликлар европалик югурувчилардан юрак қисқаришлари меъёри билан ҳам фарқланар экан. Бу ўзига хосликни махсус тоғ шароитида (денгиз сатҳидан 2130 метр баландлик) тажриба олиб борган тиббиётчилар ҳам тасдиқлашди.

Бундан ташқари, кениялик югурувчиларнинг оёқлари ҳам европаликларникига қараганда узунроқ экан.

В.БОЙМУРОДОВ
тайёрлади.

Yashil maydon uzra

КАЛАДЗЕ МИЛАН САФИДА

Италянлар бундан бир йил олдин "Динамо"(Киев) жамоасидан Сергей Ребровни сотиб олишда "Тоттенхэм" жамоасига бой бериб қўйганди. Бу сафар ҳам худди шундай ҳолат юзага келди. Каха Каладзени "сотиб олиш"да "Милан" ва "Бавария" жамоалари кураш олиб боришди. Охир-оқибат "Милан" бу ўзига хос курашда ютиб чиқди. Нима бўлганда ҳам Лобановский етиштираётган футболчиларнинг Италияда "бозори чакқон" чиқиб қолди — "Милан" Каладзе билан 4,5 йилга шартнома тузди. Ҳозир ҳар иккала жамоа раҳбарлари футболчининг аниқ нарҳини сир сақлашмоқда. Лекин европалик мутахассислар уни 10-15 миллион доллар атрофида баҳолашган.

Лотар Маттеусга тегишли бўлган рекорд, яъни унинг терма жамоа сафида 151 марта майдонга тушиб ўрнатган рекорди ўзгарди. Миср терма жамоаси сафида 152-бор майдонга тушишга улгурган Хуссам Хасан ҳозирча биринчи погонани эгаллаб турибди, аммо яқин орада Мексика терма жамоасининг 32 ёшли ҳимоячиси Клаудио Суарес Колумбия билан бўлган ўртоқлик учрашувида миллий терма жамоа лимарта майдонга тушиб босини 151-марта кийди.

Бироқ эндиликда мисрлик Хуссам Хасанга анча қийин бўлади. Сабаби эса, у ҳужумда тўп суриши, шу билан бирга ёши Суаресдан анча улўғлигини ҳисобга олсак, кураш ҳали давом этиши аниқ бўлиб қолди.

Санжар МУХСИМОВ
тайёрлади.

РЕКОРД
ЎЗГАРДИ

Ҳар бир масканнинг ўзига хос машхур кишилари, доврўқли қаҳрамонлари бўлади. Жаннатмакон Тўрақўрғон нафақат меҳнатсевар боғбону миришкорлари, балки кураги ерга тегмаган полвонлари билан ҳам ном қозонган. Тўйчи полвон, Сойиб полвон, Даврон полвон сингарилар ҳақида, уларнинг ғиламдаги бел олишувлари ҳақида афсоналар тўқилган.

Полвонлар авлодини давом эттириётган, янги полвонларни тарбиялаб вояга етказётган даргоҳ—Тўрақўрғон туманидаги Тўйчи полвон Сиддиқов номидаги миллий кураш мактаби ҳақида илиқ гапларни айтиш мумкин. Мазкур мактаб директори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган спорт устози Неъматжон полвон Тўйчиев нафақат вилоятда, балки республикада ўзбек миллий курашнинг ривожлантиришга катта ҳисса қўшаётганлардан биридир.

Неъматжон ака Сайрам қишлоғида, Сойиб полвон оиласида дунёга келган. Ундаги туғма иқтидор отаси, бобосидан ўтган бўлиши табиий ҳол. Косонсой педагогика билим юртининг жисмоний тарбия факультетини тугатган йигит ҳарбий хизматни ўтагач, 8-хунар техника билим юртида фаолиятини бошлади. "Ёшлик" спорт мажмуи очилгач, Неъматжон ака шу ёққа ишга ўтди. 1993 йили махсус мил-

лий кураш мактаби очилгач, унга раҳбарликни ўз зиммасига олади. Полвонлик Неъматжон аканинг қонига бор. Бобосидан ибрат олиб, тенгдошлари билан давраларга тушади. Гоҳ йиқилиб, гоҳ йиқитади. Шу аснода кураш тушиш сирларини ўрганади, пишади. Биринчи бор катта даврага Наманган шаҳридаги ўйингоҳда тушди. Сўнгра Тошкентнинг Бешёғочда Аҳмад Толипов хотирасига бағишланган турнирда қатнашиб, диплом ва кубок олишга эришди.

Мустақилликдан сўнг рес-

зиев, Аҳмаджон Баҳромов каби моҳир педагоглар шогирдларига кечаю кундуз бош-қош. Янги-янги муваффақиятларга еталамоқдалар.

Полвонда инсоний фазилатларнинг бариси жам бўлиши лозим. Энг муҳими, кучлилик, енгиллик ва чакқонлик бўлса, маънавий поклик, ҳалоллик полвон ғалабалари ва обрў-эътиборининг юксалишини таъминлайди.

Мазкур миллий кураш мактабига ёшларга "белбоғли кураш", "бухороча кураш", "Турон" яқка кураши ўргатилади.

КУРАШ ҲАЛОЛЛИКНИ СЕВАДИ

публикамизда спорт ривожига, айниқса, унинг миллий кураш турига эътибор кучайди. Бу, албатта, ёш курашчилар мактабининг раҳбари ҳаётига ижобий таъсир кўрсатмай қолмади. У республика миллий олимпия қўмитаси ҳамда республика миллий кураш федерацияси аъзолигига қабул қилинди. Республика тоифасидаги ҳакам, вилоят терма жамоасининг миллий кураш бўйича бош устози бўлди.

Миллий кураш мактаби "Ширинлик" маданият саройида жойлашган бўлиб, салкам 600 нафар бола билан 19 нафар мураббий машғулотлар ўтказди. Ибратжон Алиев, Нуриддин Фо-

Шунингдек, юнон-рум кураши тўғрисида ҳам фаолият кўрсатаёттир.

Ўтган саккиз йил мобайнида мактабнинг 34 нафар ўқувчиси республика чемпиони бўлиб, олийгоҳларнинг жисмоний тарбия ва спорт факультетларига имтиёзли қабул қилинганлар. 30 нафар йигит эса спорт устаси бўлишга муваффақ бўлди.

Ўтган йили апрель ойида 1983-1984 йилларда туғилган ўсмирларнинг миллий кураш бўйича республика биринчилиги Тўрақўрғон шаҳрида ўтказилгани бежиз эмас. Икки йилда бир марта ўтадиган мазкур мусобақада Тўрақўрғон миллий

кураш мактаби жамоа ҳисобига биринчи ўринни эгаллади. Унда Ақмал Абдуллаев, Анвар Нақиев, Мурод Тожибоевлар ўз вазн тоифалари бўйича ғолибликни қўлга киритдилар ва НамДУга имтиёзли қабул қилинганлар.

Ҳар бир ютуқ ўз-ўзидан келавермайди. Унинг учун қанча елиб-югуриш, азият чекиш, спортда эса тинимсиз машқлар, чиниқиш, сабот-матонатни чархлаш даркор. Бу борада, албатта, иқтисодий омилларнинг ўрни маънавий мадагорликдан кам эмас. Миллий кураш мактабига шахсан туман ҳокими ўз эътиборини қаратган. Шунингдек, туман тадбиркорлар палатаси, "Ширинлик" агрофирмаси ҳомийлик қилди. Вилоят миллий кураш федерацияси вице-президенти, вилоят молия бошқармаси бошлиғи Муҳаммадjon Юсупов соҳани ривожлантириш йўлидаги кўпгина молиявий муаммоларни ҳал этишда раҳнамолик қилмоқда.

Ҳа, Ватан доврўғини оламга ёядиган, мамлакатни эллариго машхур қиладиганлар унинг соғлом, меҳнатсевар ва ақлли кишилариғидир. Саломатликнинг гарови эса спорт ва жисмоний тарбиядир. Мана шу оғдий ҳақиқатга амал қиладиганлар асло ютқазмайдилар.

Нуруллоҳ ЗАЙНИДДИНОВ,
Наманган ВПХМОН
"Нашриёт" бўлими
бошлиғи

ТАЭКВОНДО

Пойтахтнинг энг кўркам спорт иншооти "Жар" спорт комплексида эса бугун ёш таэквондочилар ўзаро "ҳисоб-китоб" қилишни бошлайдилар. Таэквондо бўйича ёшлар ўртасидаги Ўзбекистон биринчилигида ҳам барча вилоятлар вакиллари иштирок этишадилар.

ИРИСМЕТОВ—ЭНГ ЯХШИ

Ж.Ирисметов Чемпионлар лигасидаги дастлабки учрашувини жуда яхши ўтказди. Гарчи "Спартак" 0:1 ҳисобида ютқазган бўлса-да, ҳамюртимиз россиялик журналистлар томонидан Бавария-Спартак матчида "энг чиройли ўйин кўрсатган футболчи" деб баҳоланди. 3-турдан сўнг гуруҳда "Бавария" 1-, "Арсенал" 2-, "Лион" 3-, "Спартак" 4-ўринни эгаллаб турибди.

ЎЗБЕКИСТОН- ОЗАРБОЙЖОН-2:1

Болгарияда ўқув-машғулоти йиғинларини ўтказётган миллий терма жамоамиз Озарбойжон терма жамоаси билан ўртоқлик учрашуви ўтказиб, 2:1 ҳисобида устун келишди. Ҳар икки тўп муаллифи "Нефтчи" ҳужумчиси Умид Исоков бўлди. Бугун футболчиларимиз Белоруссия терма жамоасига қарши майдонга тушадилар.

КАРАТЭ

Бугун бошланадиган каратэ бўйича ёшлар ўртасидаги Ўзбекистон биринчилигида 500 нафардан зиёд ёш спортчилар татамиларда кураш олиб борадилар. Барча вилоятлар вакиллари иштирокида МХСК спорт мажмуида бўладиган мусобақалар икки кун давом этади.

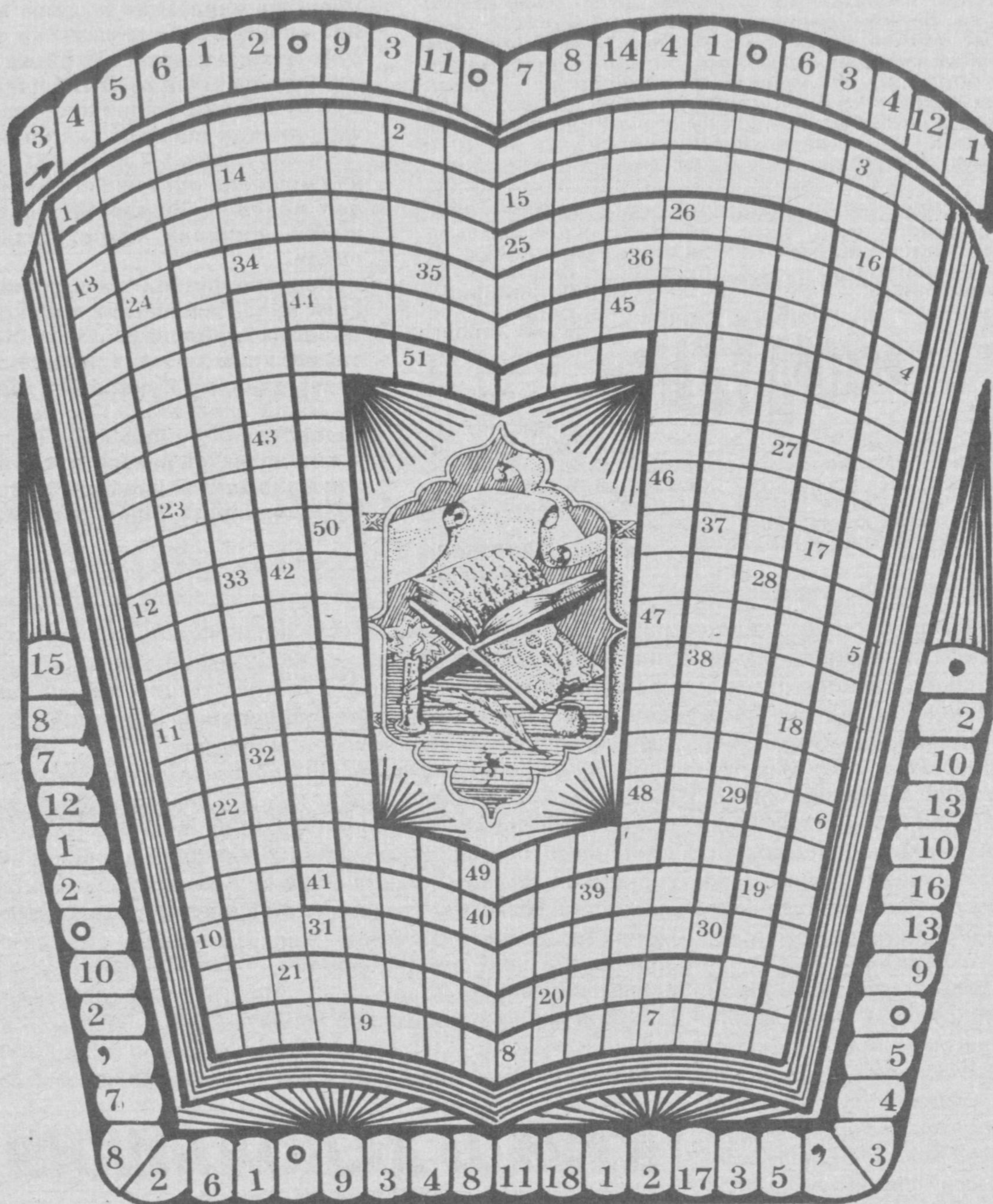

“QADIMIY FANLAR”

CHAYNVORD

1. O'tmishdagi oliy bilim maskani. 2. Qadimgi yunon olimi Klavdiy Ptolemeyning Abu Nasr Forobiy sharh yozgan asari. 3. Qadimgi yunon faylasufi va olimining Sharqdagi nomi. 4. Koinot jismlari joylashishini aniqlashda foydalanilgan asboblardan biri. 5. Nozik ma'nolarni ifodalashni o'rgatuvchi bilim. 6. Arab alifbosidagi yozuv turi. 7. Qadimda qo'llanilgan og'irlik o'lchovi birligi. 8. Mukammal lug'at. 9. Abu Rayhon Beruniy merosiga mansub dorivor o'simliklar haqidagi kitob. 10. Alisher Navoiy asarlariga Turkiyada O'rta asrlarda tuzilgan lug'at. 11. Ijod mahsuli. 12. Hisob ilmining ko'hna nomi. 13. O'tmishni o'rganuvchi fan. 14. O'qilayotgan betni oson topish uchun kitob ichiga solib qo'yiladigan moslama. 15. Qadimiy yozuv asbobi. 16. Muhammad alayhissalomdan qolgan manbalarni o'rganib to'plovchi. 17. Biror sohadagi eng zaruriy bilim. 18. O'tmishda foydalanilgan yozuv anjomi. 19. Inson salomatligini o'rganuvchi ilm sohasi. 20. Atrof-muhitga oid fan. 21. Yilning barcha oy-kunlari tartibi bilan ko'rsatilgan jadval. 22. Falakiyot bilimi bilan shug'ullanuvchi olim, mutaxassis. 23. Tafakkur qonunlari va fikrlash shakllariga oid fan. 24. Kaykovus nomi bilan tanilgan, Unsur al-Ma'aliy tomonidan XI asrda yozilgan Sharq xalqlari orasida keng ommalashgan ahloqiy-ta'limiy asar. 25. O'rta asrlarda Sharq xalqlariga berilgan nom. 26. Zahiriddin Muhammad Bobur yozib qoldirgan aruz vazni nazariyasi haqidagi asar. 27. Kitobni qo'yib o'qish moslamasi. 28. Borliqning tuzilishi, xususiyati va uning harakati qonunlarini o'rganuvchi fan. 29. Imorat yoki inshoot ko'rinishi, rejasi. 30. O'rta asr Sharqida birinchi tarixchi ayol Gulbadanbegim asari. 31. Ilmlar sohasini mukammal egallagan bilimdon kishi. 32.

(Chaynvord va muammonoma-test)

Arab harflaridan tuzilgan va har qaysi harfning son qiymatini hamda alifbo sirasini xotirada saqlash uchun o'ylab chiqarilgan sakkiz so'z majmui. 33. Abu Ali ibn Sinoning falsafiy asari. 34. O'rta asrlarda ilmiy hisoblanib, asarlar yozib qoldirilgan til. 35. O'rta asr o'zbek olimi va shoiri, temuriyoda. 36. Hindistonlik yirik davlat arbobi, olim va adib Abulfazl Allomiy yozib qoldirgan Boburiylar avlodiga mansub asar. 37. Arab alifbosidagi harf. 38. Tabiat, jamiyat va tafakkur taraqqiyotini o'rganuvchi olim. 39. Ilohiyotni o'rganuvchi ilm. 40. Payg'ambarimizning hayoti

va faoliyati ko'rsatmalari haqidagi rivoyatlar. 41. Samarqandlik olim Abu Tohirxo'janing tarixiy asari. 42. Qadimgi Yunonistonda, keyinchalik g'arbiy Yevropada XVIII asrga qadar hisob amallarini yechishda qo'llanilgan sanoq taxtachasi. 43. Mirzo Ulug'bek rasadxonasi va madrasasi qurilishiga rahbarlik qilgan riyoziyot olimi, "Miftoh ul-hisob" ("Hisob kaliti") nomli asarida birinchi bo'lib o'nli kasrni qo'llashni bayon etgan vatandoshimiz. 44. Muarrixlar tomonidan yozib qoldirilgan voqea-hodisalar bayonidan iborat manba. 45. XXVII asrlik tarixga ega bo'lgan muborak

kitob. 46. Ma'rifatli bilimdon kishi. 47. Islom

huquqshunosligi bilimdoni. 48. Alloma Burhoniddin al-Marg'inoniy merosiga mansub to'rt juzdan iborat nodir asar. 49. Hofiz Tanish ibn Muhammad al-Buxoriy yozib qoldirgan Markaziy Osiyo xalqlari o'tmishiga bag'ishlangan tarixiy asar. 50. Moddalarning tarkibi va xossalarini o'rganuvchi tabiiy fanning qadimiy nomi. 51. Dono, o'tkir aqlu zakovat sohibasi.

MUAMMONOMA

Ochqich so'zlar: 1. Vatandoshimiz, falakiyot, riyoziyot va jo'g'rofiy bilimlarning buyuk sohibi Ahmad al-Farg'oniy Afrikadagi daryoga o'rnatilgan suv sathi va hajmini aniqlashda foydalaniladigan asbob nomi

2, 3, 4, 10, 5, 13, 15, 11.

2. So'zlar orqali izhor etilgan fikr — 12, 1, 16.

3. Tashkilot yoki muassasaning bir qismi — 7, 8, 14, 9, 1.

4. O'quv qo'llanma — 6, 1, 11, 18, 4, 3, 17.

Endi shakl atrofida xonalarda ifodalangan raqamlarni ochqich so'zlari javoblari asosida mos harflar bilan almashtirib muammonomani hal eting. Bunda mumtoz mutafakkir shoir Abulqosim Firdavsiy merosiga mansub ikki misra hikmatni bilib olishga muvofiq bo'lasiz. Ana shu misralar ijodkorning qaysi asariga taalluqli ekanligini bilasizmi?

Foziljon Oripov tuzdi.

Gazetamizning shu yil 10 fevral sonida berilgan "Matematika"

(Aylanma krossvord, chaynkrossvord va muammonoma — test) javoblari:

Belgilangan xonadan raqam atrofiga soat mili yo'nalishida: 1. Algoritm.

2. Kompyuter. 3. Argument. 4. Pifagor. 5. Funksiya. 6. Radikal. 7. Aksioma. 8. Qoldiq. 9. Markaz. 10. Miqdor. 11. Masala. 12. Daraja. 13. Radius. 14. Diametr. 15. Tsilindr. 16. Beruniy. 17. Kosinus. 18. Diofant. 19. Kvadrat. 20. Perimetr.

Chaynkrossvord

21. Salohiddinov. 22. Viet. 23. Tenglama. 24. Adilak. 25. Katta. 26. Aylana. 27. Amal. 28. Laplas. 29. Sinus. 30. Sektor. 31. Radion. 32. Nominal. 33. Logarifm. 34. Metr. 35. Romb. 36. Burchak. 37. Kisilyov. 38. Vetrikal. 39. Limit. 40. Toq. 41. Qabariq. 42. Qadoq. 43. Qavs. 44. Segment. 45. Tenglik. 46. Ko'pyoqlik. 47. Konus.

Muammonoma

Ochqich so'zlar: 1. Handasa. 2. Arximed. 3. Formula. 4. Katet. 5. Bo'lish. 6. Yil. 7. Chizg'ich. 8. Gaz. Ibratli so'zlar: Matematika — fanlar ichida shoh, uning sirlaridan bo'lingiz ogoh. Allomalari: Al-Xorazmiy. Farg'oniy.

Ma'rifat

ТАЪСИС ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир: Ҳалим САИДОВ

Тахрир ҳайъати: Йўлдош АХМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ (масъул котиб), Курбонбой МАТКУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҮЙМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акционерлик компанияси босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарилмайди. «Маърифат»дан материалларни қўчириб босиш тахририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газета материаллари тахририятда терилди
IBM компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШЕВА саҳифалади.
Навбатчи муҳаррир: Курбонбой МАТКУРБОНОВ,
Навбатчи: Нурлан УСМОНОВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат Матбуот Кўмитасида № 20 рақам билан 12 июнь 1998 йил рўйхатга олинган.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-2117. Тиражи 38.273.
Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табок,
Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди —